

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ŠKOLNÍ A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

bakalářské kombinované studium 2005-2008

Radka Fleková

Využití dramatických metod při práci s Biblií

(plánování a realizace projektu na základě biblických příběhů s využitím dramatických výchovných prvků)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2008

Vedoucí bakalářské práce: *Doc. Mgr. Jaroslav Provazník*
Oponent bakalářské práce:
Datum obhajoby:
Výsledek obhajoby:

PODĚKOVÁNÍ

Tato práce byla poděkována svému vedoucímu bakalářské práce a současně i
doktormu Mgr. J. Provozníkovi, který mi zejména v průběhu vypracování
práce poskytl odbornou pomoc a radu a povzbuzoval mě ve chvílích, kdy jsem se ve své
práci nedařilo. Děkuji také především odborné vedce práce, jeho
důvěrou a podporou. Děkuji také své manželce za její trpělivost při
práci na této práci, jehož práce přerušila domácí práce, péči o děti a za podporu,
kterou mi ve všech radových i těžkých chvílích poskytoval.

Prohlašuji,

že tuto předloženou bakalářskou práci jsem vypracovala zcela samostatně pod vedením Doc. Mgr. Jaroslava Provozníka. V práci jsem využila informační zdroje uvedené v seznamu.

1.3.2008, Radka Fleková

ABSTRAKT

Abstrakt bakalářské práce řeší otázku využití metod dramatické výchovy při práci s dětmi. Zdejší bakalářská práce je popisná, možnosti a způsoby využití práce s dramatickou výchovou při práci s dětmi upozorní na možnosti práce s dramatickou výchovou v rámci školní práce s dětmi a upozorní na možnosti práce s dramatickou výchovou v rámci školní práce s dětmi a upozorní na možnosti práce s dramatickou výchovou v rámci školní práce s dětmi.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce a současně i vyučujícímu doc. Mgr. J. Provazníkovi, který mě seznámil s dramatickou výchovou, nadchnul pro tvořivou dramaturgii a povzbuzoval mě ve chvílích, kdy jsem se ve své práci dostala do „slepé uličky“. Děkuji mu především za odborné vedení práce, jeho ochotu a vstřícnost. Chtěla bych také poděkovat svému manželovi za jeho trpělivost při tvorbě této práce, jeho ochotu převzít mnohé domácí práce, péči o děti a za podporu, kterou mi ve chvílích malomyslnosti vždy prokazoval.

ANOTACE

Tato bakalářská práce řeší otázku využití metod dramatické výchovy při práci s Biblií. Záměrem bakalářské práce je popsat možnosti a způsoby využití prvků dramatické výchovy při práci s Biblií, upozornit na možná rizika a omezení DV v tomto oboru a popsat čtyřdenní projekt s aplikací prvků DV při práci s Biblií. Součástí práce je i seznámení se s bibliodramatem a porovnání bibliodramatu s dramatickou výchovou.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dramatická výchova, Bible, metody a techniky DV, bibliodrama, etudy, improvizace, hra v roli, pantomima, hry, cvičení, hráč, projekt.

OBSAH

Úvod	7
------------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Souvislosti mezi dramatickou výchovou a literární výchovou	8
2. Využití metod dramatické výchovy při práci s literaturou	13
2.1 Koncepce práce	13
2.2 Výběr literatury	14
3. Metody a techniky DV použitelné při práci s Biblií	19
3.1 Dramatická hra s námětem	19
3.2 Hry a cvičení	20
3.3 Pohyb a pantomima	21
3.4 Etudy	22
3.5 Mímojazyková komunikace a kontakt	22
3.6 Slovní komunikace a řeč	23
3.7 Projektová metoda	24
3.8 Práce na produktu	25
4. Klady a zápory využití metod dramatické výchovy při práci s Biblií	26
4.1 Možnosti využití DV	26
4.2 Rizika a omezení využití DV	31
4.3. Shrnutí	33
5. Bibliodrama	35
5.1 Definice bibliodramatu	35
5.2 Porovnání cílů bibliodramatu s dramatickou výchovou	39
6. Osobní východiska pro práci s Biblií	41

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Seznámení s projektem „Tajemství staré knihy“	43
1.1 Popis plánů a cílů projektu	43
1.2 Charakteristika skupiny	46
1.3 Popis projektu	47

1.4 Popis místa	48
2. Realizace projektu „Tajemství staré knihy“	49
2.1 Úvodní lekce projektu	50
2.2 Hlavní část projektu „Tajemství staré knihy“	50
2.2.1 Jozue	51
2.2.2 Zhodnocení	53
2.2.3 Ježíš	53
2.2.4 Zhodnocení	56
2.2.5 Nehemjáš	57
2.2.6 Apoštol Pavel	60
2.2.7 Zhodnocení	61
3. Reflexe projektu „Tajemství staré knihy“	62
4. Jiné způsoby zpracování projektu	65
4.1 Možná doporučení	65
4.2 Možná zpracování projektu	66
4.2.1 Jozue - improvizace na téma podvodu	66
4.2.2 Ježíš – voják jako očitý svědek ukřižování	68
4.2.3 Pavel – jeho obrácení k Bohu	72
Závěr	75
Soupis bibliografických citací	77
PŘÍLOHY	79
Příloha A	80
Příloha B	81
Příloha C	82
Příloha D	83
Příloha E	84
Příloha F	89

ÚVOD

Cílem této práce je popsat projekt pro děti postavený na biblických příbězích s využitím dramatickových prvků.

Od roku 2003 pracuji na plný úvazek ve sboru Apoštolské církve v Kolíně. Radou starších sboru Apoštolské církve v Kolíně jsem byla ustanovena jako vedoucí práce s dětmi. Mým úkolem je seznámit děti docházející pravidelně do církve s Bibli, jejími náhledy na život a zásadami, a vést je k osobnímu poznání Boha a Jeho Syna Ježíše Krista. Mé zkušenosti s DV jsou teprve počáteční a velmi omezené, ale v metodách DV je velký zdroj možností a nápadů, jak tuto práci obohatit a ukázat dětem, že Bible není nudnou knihou pro staré lidi. Tato práce je tedy také určitým vstupem do nové oblasti, která se nazývá dramatická výchova, nebo přesněji řečeno bibliodrama.

Ve své práci chci popsat plánování, přípravy i realizaci čtyřdenního projektu na téma Tajemství staré knihy. Jedná se o projekt postavený na biblických příbězích s využitím dramatickových metod. Práci rozdělují na dvě části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části se zabývám využitím dramatické výchovy v literární tvorbě, poukazuji na možnosti využití metod dramatické výchovy při práci s Bibli, možná rizika a omezení ve vztahu k biblickým příběhům, dále ve své práci přibližuji téma bibliodramatu, jeho možné definice a obsahy práce a přikládám i svá osobní východiska pro práci s Bibli.

V praktické části popisuji svůj první větší projekt postavený na Bibli s pokusem využití prvků dramatické výchovy, jeho zhodnocení a i návrhy na možné zlepšení práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. SOUVISLOSTI MEZI DRAMATICKOU VÝCHOVOU A LITERÁRNÍ VÝCHOVOU

Chci-li se zabývat využitím dramatických prvků při práci v Bibli, měla bych se nejprve podívat na otázku, zda vůbec existují nějaké souvislosti mezi dramatickou výchovou a literaturou, kam Písmo svaté přirozeně spadá, ačkoli má svá specifika odlišná od běžné literatury.

Zabýváme-li se literaturou, položme se otázku, co je to literatura. Kodifikační Slovník spisovného jazyka českého uvádí, že literatura je „souhrn slovesných děl uměleckých i odborných“. Literatura se dělí na odbornou a krásnou a má několikerou funkci. Podle Slovníku má dále každý slovesný projev tři funkce, a to informativní (poznávací), formativní (výchovnou) a estetickou. Funkce informativní zahrnuje schopnost literárního díla poskytnout určitý okruh informací o skutečnosti, která je předmětem reflexe. Za funkci formativní je považován vliv literárního díla na formování postojů vnímatele a následně na jeho jednání. Dle Slovníku se může realizovat ve dvou rovinách. Jednak explicitně, například ve formě přímého příkladu, který je v literárním díle tematizován buď jako kladný, nebo záporný hrdina, projevující se v konkrétních dějových peripetiích, nebo v lyrice zdůrazněním emotivních a apelativních složek. Funkce estetická spočívá ve vytvoření podmínek pro estetický prožitek literatury, vzbuzuje cítění, fantazii, chce zanechat zážitek. Kromě toho má literatura vliv na jazykovou kultivaci dětí, upevňování slovní zásoby, vštěpování gramatických pravidel a u menších dětí je to nepochybně i rozvoj fantazie, podněcování tvořivosti a vyvolávání podnětů k poznávání nových skutečností. Neméně důležitou složkou je také nenásilné vytváření mravních hodnot a kritérií.

Podle prof. PhDr. Dagmar Mocné, CSc. vedoucí katedry českého jazyka a literatury na pedagogické fakultě UK v Praze, s níž jsme absolvovali přednášku na téma Rozvoj čtenářství v současném světě, je literatura a čtenářství vůbec u současných dětí i dospělých na ústupu. Analýza výsledků sociologického výzkumu s názvem Jak čtou české děti od Ivana Gabala a Lenky Václavíkové Helšusové provedená mezi dětmi od

10-14 let (v rodinách respondentů) ukazuje, že „7 % dětí čte knihy i několik hodin denně a pětina (21 %) čte denně alespoň chvilku. Celkem tedy téměř třetina dětí vezme knihu do ruky každý den, aby si v ní četlo. Dalších 24 % dětí čte jednou až dvakrát týdně. Téměř o čtvrtině dětí lze na druhou stranu říci, že nečte téměř vůbec.“¹ To může být (a dle autorů výzkumu je) na jednu stranu zajímavé a dobré procento čtenářů, na druhou stranu i samotní tvůrci průzkumu přiznávají, že „kniha se v současné době ocitá v multimediálním prostředí. Konkurence ostatních médií je důležitým faktorem, který ovlivňuje postoje dětí ke knize. Z hlediska celkové struktury náplně volného času dětí však patří mezi nejčastější aktivity ty, které se s čtením spíše vylučují. Děti nejvíce a každodenně sledují televizi, poslouchají hudbu, případně tráví čas s jinými dětmi „běháním venku“. Nejvíce se děti věnují spíše herním a zábavným činnostem, zatímco čtenářství patří mezi činnosti diferencované, kterým se věnují jen některé děti ... Televize má dnes své místo v každé domácnosti a téměř každé dítě sleduje televizi denně (87 %). Pravidelné sledování televize je razantním konkurentem čtenářských aktivit“.²

Podle slov prof. PhDr. Mocné je nejčastějším důvodem snižujícího se zájmu o čtení knih nedostatek času a stále častější orientace na počítač a TV, které se staly konkurencí čtenářství. Počítač s hrami, které jsou mezi dětmi velmi oblíbené, je způsobem relaxace i interaktivním prostředkem, jelikož právě zde (na rozdíl od literatury) může dítě ovlivnit průběh akce, hry a je tak ve hře stále aktivní. Vlivem moderní liberální doby chtějí totiž i děti rozhodovat samy za sebe, být aktivní, což jim počítačové hry umožňují. Dnešní doba, jak konstatovala Prof. Mocná, je odlišná tím, že navozuje společnost především audiovizuálně. Proto je literatura v současné době vytěšňována počítačem, videem, televizí apod. V případě TV, videa a dalších vizuálních zdrojů zábavy se jedná o tzv. audiovizuální formu přijímání informací, která je pro člověka schůdnější než čtené slovo, jelikož předává informace pomocí zraku (smyslovou povahou) bez nutnosti představování, což čtené slovo samozřejmě neumožňuje. Slova totiž nepůsobí smyslově, jsou to určité „dohodnuté“ znaky.

Nicméně, ať je skutečnost jakákoli, literatura má v současném světě stále své

¹ Gabal, I; Václavíková Helšusová, L. *Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického výzkumu*. str. 8

² Gabal, I; Václavíková Helšusová, L. *Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického výzkumu*. str. 17,36

významné postavení a je naším úkolem (ať rodičů, nebo pedagogů a vychovatelů) ukázat dětem na význam literatury pro jejich život. Největší vzor mohou děti již od malička získat ve vlastní rodině tím, že vidí své nejbližší s knihou v ruce. Zájem o literaturu a knihu obecně mohou probudit rodiče také tím, že děti obklopují knihami přiměřenými jejich věku, od malička jim předčítají, prohlížejí spolu s nimi ilustrace knih a podněcují jejich myšlení, učí je představitivosti a soustředěnému naslouchání a vzbuzují v nich postupnou touhu objevovat nový svět skrytý v každé knize. Vychovatelé a pedagogové mohou zájem o literaturu a čtené slovo probudit vyprávěním, předčítáním a také seznamováním s příběhy pomocí dramatické výchovy. Jak ve své knize *Dětská tvořivá hra*³ napsal Josef Mlejnek, je důležité pamatovat na to, že „téma musí děti upoutat a inspirovat je k rozmanitým improvizacím“. A k tomu nám může velmi dobře pomoci právě dramatická výchova a dramatická hra, která dokáže příběh lidskou fantazií rozhybat.

Literatura, jak jsem uvedla výše, probouzí v člověku fantazii, představitivost a nabízí možnost se alespoň fiktivně ve své mysli dostat do situací hlavních hrdinů, což nám ve skutečnosti nabízí i dramatická výchova pomocí dramatických her a her na role s tím rozdílem, že dramatická výchova nám může pomoci dané situace „zažít“, nahlédnout do situací přímo, získat osobní zkušenosti, vyzkoušet si, jak bychom v daných situacích reagovali, jaké postoje bychom v daných souvislostech měli a své reakce okamžitě zhodnotit. Navíc aktéři vstupující do jednotlivých rolí sami a mohou tak určit vývoj situace a popřípadě ho změnit. Vkládají do rolí své pocity, dokreslují charakter postav a mohou improvizací určit možné varianty zápletek či vyvrcholení příběhů. Ačkoli literární dílo je ve skutečnosti svým autorem již uzavřené, definitivní, ukončené, jak píše Z. Jirsová ve své diplomové práci na str. 7, dramatická výchova je může otevřít a různí lidé ho mohou vlivem svého vnitřního prožívání, osobní představitivosti a tvořivosti, vstupováním do daných rolí znovu „oživit“, ba dokonce měnit.

A tak dramatická výchova může nebyvalou měrou pomoci literární výchově tím, že dokreslí nevyřčené, navodí zvědavost a možností dostat se do příběhu hravou formou (vlivem vstupu do role) strhne i k četbě dané knihy či příběhu. Obě tyto výchovy mají mnoho společného a navíc obě napomáhají k jednomu a témuž cíli: k rozvoji

³ Mlejnek, Josef: *Dětská tvořivá hra*, str. 26.

estetického vnímání, kultivaci osobnosti a sociálnímu vyzrávání.

Obrátme však pozornost zpět na Bibli, která je svým způsobem určitým specifickým souborem literárních útvarů. Stejně jako literatura, má i Bible jak funkci informativní, formativní, tak i estetickou. Avšak nemůžeme ji řadit mezi běžnou beletristickou tvorbu. Má svá specifika, na která je třeba brát trvalý ohled, ať už Bibli pouze čteme, nebo s ní chceme pracovat jako s materiálem dramatické výchovy.

Bible patří bezpochyby k nejvýznamnějším literárním památkám lidstva a je považována za věroučný text křesťanského náboženství. Bible jako kniha je vnímána různě – jako historická, vědecká či filozofická literatura. Bible však není žádnou učebnicí dějepisu, i když vypráví o událostech, které se skutečně odehrály, ani není mýtem v daném slova smyslu, protože příběhy zde popsané mají historický kontext. Bibli však nemůžeme řadit ani mezi vědecké knihy, přestože popisuje věci, které jsou předmětem zájmu vědců. Bible není ani filozofickým pojednáním, byť v ní jsou filozofické otázky nastíněny. Bible je považována za jednoznačné svědectví o Božím zjevení. Jde o písemnou formu Božího slova. Jedná se o literární dílo, jež v sobě zahrnuje celkem 66 knih Starého a Nového zákona, proto tedy Bible – „biblia“ = sbírka písemností, knihovna. Liší se od kterékoli jiné knihy na světě v tom, že je dílem jak mnoha lidí, tak Boha samého. Jejimi pisateli byli lidé prostí i vzdělaní, které podle teologů a svědectví samotné Bible vedl Bůh, aby jeho poselství zapsali v Bibli. Jelikož Bůh svá slova pisatelům nediktoval, nýbrž je vedl k poznání své vůle a pravdy, neboli inspiroval, je Bible vlivem rozdílnosti a variability pisatelů různorodá svým stylem a osobním vyjádřením autorů. Vidíme, že Bible se od beletrie výrazně liší už v pojetí původu (autorství) vzniku a vyžaduje tedy i jiný přístup. Je-li vnímána jako Slovo Boží, které máme z biblického textu pochopit, a především nepřekrucovat jeho význam, musíme k němu přistupovat jinak než k běžnému, neautoritativnímu literárnímu textu, jehož znění mohou účastníci dramatické výchovy vlivem své fantazie a metod DV měnit, formovat a rozvíjet.

Dalším specifikem Bible je její výklad. Předpokladem porozumění biblickému textu je jeho výklad, pochopení původního významu textu. Snahou teologů i čtenářů je pochopit, co text říkal lidem 'tehdy a tam' a co totéž slovo říká nám 'tady a teď'. V rámci exegeze, neboli výkladu Bible, jde také o to pochopit různé historické, lingvistické a literární souvislosti, aby byl text co nejvěrněji interpretován a nedošlo k

chybnému výkladu textu, často i k zakrytí prvotního jasného významu. Běžnou literaturu však nemusíte podrobovat exegetickému a hermeneutickému výkladu a není třeba hledat její původní zamýšlený význam, jelikož u běžné literatury není kladen důraz na její přesnost.

Bible ve své pestrosti a objemnosti v sobě obsahuje širokou škálu literárních žánrů (lyrické písně, epická vyprávění, apologie i přísloví), jazykových prostředků (metafora, hyperbola), významných morálních a právních pouček, příkazů a předpisů, které se staly velkou inspirací pro různé oblasti života i kultury. Tyto žánry lze využívat ve vztahu k DV a jejím metodám, přesto je učitel DV stále omezován specifícností Bible coby Božího slova.

Zdá se tedy, že Bible je méně vhodným materiálem použitelným pro dramatickou výchovu, jelikož v sobě skrývá různá rizika a omezení, o kterých se blíže rozepisuji také ve 3. kapitole své práce, a přesto vím, že stále nabízí mnoho možností a pro čtenáře je blízká ve chvílích klidu i radosti, a zároveň je jim nápomocná ve chvílích nouze, disharmonie, utrpení ... To však platí více méně pro dospělé, kteří s Biblí v ruce snáze naleznou uklidnění a úlevu. Pro děti není Bible snadnou knihou ke čtení, mnohá místa jsou skutečně těžko pochopitelná nebo, přízněji si to, přímo nudná (výčet jmen Izraelců žijících v Izraeli nebo v Jeruzalémě – viz Nehemjáš nebo 1. kniha Paralipomenon), a právě i zde se odráží výše zmíněný fakt, že současná společnost, především děti a mládež, ztrácí zájem o četbu, a proto není snadné probudit v dětech zájem o četbu nabídkou této tlusté knihy, není-li dítě už odmalička zvyklé pravidelně poslouchat vyprávění nebo čtení Bible a jejích příběhů. Věřím, že právě DV může v této oblasti Biblí pomoci stejně tak, jako je pomocníkem v jakékoli literární tvorbě a pobouzí v dětech zvědavost i chuť si jimi hrané příběhy také přečíst.

Pak i děti, kterým můžeme biblické texty přiblížit poutavou formou a jednotlivé hrdiny představit vlastním vstupem do děje, v ní naleznou zdroj zábav, úlevy, radosti i ponaučení. A tak i pro děti může být Bible nepřeborným zdrojem fantazie, kterou při čtení i hraní probouzí, poznáním jiné dimenze života, jímž je duchovní svět a Bůh v jeho středu, i zdrojem pravidel a norem, kterým se od neútlejšího dětství učí - přejímají od svým rodičů, příbuzných, učitelů, z knih a dalších ať živých, nebo umělých modelů a vzorů kolem sebe.

2. VYUŽITÍ METOD DV PŘI PRÁCI S LITERATUROU

2.1 KONCEPCE PRÁCE

Abychom se mohli tímto tématem blíže zabývat, je nutné, abychom si sami pro sebe stanovili cíl našich lekcí. Je dramatická výchova pouze příležitostnou aktivitou a metodou, nebo je těžištěm celé naší práce? Je to veskrze dramatická výchova, kterou se zabýváme, nebo spíše jiný obor doplněný dílčími prvky dramatické výchovy? Od toho se totiž bude odvíjet i další směr, naše cíle, plánování, příprava, výběr metod a technik apod.. Dramatická výchova se totiž může i ve školní výuce vyučovat jako samostatný výukový předmět, nebo mohou být její metody a postupy využity v jiných předmětech. Eva Machková ve své knize Metodika dramatické výchovy říká: „Tvořivá dramatika může být jak předmětem, tak metodou.“ (str. 13) Příkladem může být samotný předmět literární výchovy, kde se pomocí metod a technik DV v mladých čtenářích probouzí touha po poznání dějů, postav, charakterů a obecně touha po četbě. Další možnou výukovou látkou s možností využití DV je například dějepis, občanská nauka, vlastivěda, prvouka nebo předmět náboženství, je-li součástí školních osnov. V takových případech se tedy drama stává jednou z metod různých výukových předmětů a tím se cíle pedagoga rozšiřují o další aspekty. Eva Machková v knize Úvod do studia dramatické výchovy cituje Cecily O’Neillovou a Alana Lamberta, kteří tvrdí: „Drama ve vyučování je způsob učení. Aktivní identifikace s pomyslnými rolemi a situacemi žáků umožňuje učit se v dramatu zkoumat sporné otázky, události a vztahy.“ Tito autoři dělí výukové cíle do tří skupin: *učení vyplývající z obsahu lekce* (např. vědomosti o chudobě, o utrpení izraelského lidu v době egyptského zajetí, o důvodech, které vedly Ježíše na kříž apod.), dále *sociální učení* (růst sociálních dovedností, jistoty, kooperace, ochota přijmout a respektovat nápady druhých, brát na sebe zodpovědnost, příležitost uniknout z existujícího, sebeobranu nebo „role“ ve skupině – klaun, „potíživista“, outsider) a *dovednosti* (užívání jazyka, jistota a dovednost pohybová, jednat úspěšně v různých rolích, účinně sdělovat své nápady atd.)⁴

Zuzana Jirsová ve své práci poukazuje na společný rys obou oborů, čímž je kultivace lidské osobnosti v oblasti estetické, citové a etické (str. 8). Je tedy na nás,

⁴ Machková, Eva: Úvod do studia dramatické výchovy. Str. 103-104

abychom si uvědomili, s čím pracujeme. Je-li výchozím bodem dramatická výchova, pak je literatura prostředkem, látkou, materiálem napomáhajícím dosahování specifických cílů oboru dramatické výchovy. Je-li však výchova k literatuře či seznámení s Biblí a jejími příběhy výchozím bodem a cílem našeho snažení, pak je dramatická výchova pouze prostředkem k autentičtějšímu sblížení s daným literárním dílem.⁵

Záleží tedy, z jakého hlediska svou práci pojmem – zda-li je naším hlavním cílem dramatická výchova se svými cíli, nebo je cílem zprostředkovat dětem (či jiným zúčastněným) pomocí metod a technik dramatické výchovy určitý vhled do situací hlavních postav či hodnotu literárního díla nebo jiné důležité pohledy vycházející z vyučované látky.

2.2 VÝBĚR LITERATURY

Jelikož se dle mého názoru práce s Biblí nejvíce pojí s literaturou, ráda bych se v této části práce zaměřila na metody dramatické výchovy při práci s literaturou. Témata dramatické výchovy, jak jsem již v úvodu zmínila, ponejvíce vycházejí z různých literárních předloh a látek, ať už prózy, povídek, pohádek, bajek, nebo básní, říkadel, i když témata ke zpracování lze najít snad téměř všude – v každodenním životě, v prostředí hráčů nebo učitele, v televizi, ve filmu, v novinách, různých druzích umění, vlastně v celém životě a kultuře, které nás obklopují.

K. Bláhová upozorňuje, že improvizace a interpretace jako dvě základní metody dramatické výchovy se vzájemně doplňují, což lze pozorovat například na práci s literárním textem, který se stává objektem interpretace, k níž nám mohou posloužit různé metody a techniky založené na improvizaci. Pracujeme-li s literaturou, interpretujeme literární text a tím napomáháme k objevování literatury a sblížení se s ní. Interpretaci díla lze provádět různými způsoby, ale nejčastěji využívanou metodou je právě ona zmiňovaná improvizace, což je „způsob či postup, který prostřednictvím uměle, fiktivně navozených situací nabízí dětem možnost je samostatně a aktivně řešit podle svých schopností a představ.“⁶ Dítě se tak přibližuje k literárnímu dílu a zároveň ověřuje své vlastní postoje, reakce a prožitky. Tím, že na sebe vezme roli literárního

⁵ Jirsová, Zuzana: Dramatická výchova jako cesta k literatuře, str. 8

⁶ Bláhová, Krista: Uvedení do systému školní dramatiky, str. 49.

hrdiny, začíná chápat příčiny jejich jednání, učí se chápat různé souvislosti i jednání druhých a získává tak osobní zkušenosti a vědomosti o druhých.

Mou nejčastěji používanou literaturou je Bible, která je velmi rozsáhlá, a proto také v mnoha ohledech velmi podnětná co se týče zkoumání pohnutek, charakterů a příčin jednání jednotlivých postav i řešení nepřehledného množství konfliktů.

Podívejme se tedy společně na některé žánry a druhy literatury vhodné pro dramatickou hru a improvizaci (výběr žánrů vychází z knih E. Machkové: Úvod do studia dramatické výchovy, a J. Mlejnkova: Dětská tvořivá hra):

1. Lidová (folklorní) pohádka – je vhodná především pro práci s dětmi od předškolního věku do puberty. Pohádka jako literární žánr je buď přenášena ústně, pak jí říkáme folklorní, nebo písemně, tedy literární. Díky tomu, že pohádka často vznikala v ústním podání, existuje mnoho různých variant jediné pohádky, tím jak byla předávána a přetvářena podle potřeby a přání jednotlivých vypravěčů.

Častým prvkem pohádky, pro který je pohádka tolik oblíbená mezi dětmi, je jasný kontrast, „černá“ na jedné straně, „bílá“ na druhé. Jinými slovy, že nabízí jasné rozlišení dobra a zla, dobrých (laskavých) a zlých postav, což pomáhá dítěti touto jednoduchou formou poznávat svět kolem sebe a porozumět mu. Malé dítě potřebuje vědět, že zlo je potrestáno a dobro odměněno, vždyť v tom spočívají i základy rodičovské kázně a de facto počátky morálních hodnot od nejútlejšího věku. Tuto charakteristiku lze vidět i v některých biblických příbězích, kde je jasně vykresleno dobro a zlo. Vezměme si například příběh Davida a Goliáše, Kaina a Ábela nebo Mojžíše a faraóna a jiných biblických postav, v nichž se objevují velmi jasné prvky dobra na jedné straně a zla na druhé. Rozdíl je ovšem v tom, že výrazem dobra v Bibli je Bůh („Chválu vzdejte Hospodinu, protože je dobrý.“ 1 Paralipomenon 16,3), zatímco zdrojem všeho zla je satan, jehož jméno je také Zlý. (1. Janova 5,18).

Dále vidíme, že stejně jako pohádka i Bible obsahuje základní mezilidské vztahy a situace, opakující se v různých variantách. A tak jak pohádka, tak i Bible nabízí hodnoty a umožňuje přitom uplatnit i dramatický prvek, jelikož oba žánry obsahují dostatek konfliktů, neboli dramatických gradací a zápletek.

Hlavními hrdiny pohádek je obvykle obyčejný člověk, který se dostává do neobyčejného fantazijního světa a životních zkušeností. Rozdílem mezi pohádkou a

Bibli je fakt, že ačkoli Bible popisuje životní zkušenosti různých osob a postav, hlavním hrdinou a centrem celé Bible je Bůh, Hospodin, který je hlavním aktérem v životech oněch postav, nikoli lidí.

A tak ačkoli mezi pohádkou a Biblií vidím některé shodné prvky, znovu zdůrazňuji, že Bible není pohádkou, a díky tomu nemohu využít některé metody DV typické pro pohádkový žánr, především tedy dotvářet různé varianty pohádky, měnit její směr a předurčení postav. O rizicích a omezeních při práci s Biblií ve vztahu k dramatické výchově se rozepisuji níže ve 3. kapitole.

2. **Mýty, báje, eposy, legendy a hrdinské příběhy** a další tradiční látky „velké“ starověké a středověké epiky a ústní lidové slovesnosti. Všechny tyto žánry nabízejí širokou škálu konfliktů, která může být zdrojem dramatické aktivity. Je-li Bible považována za mýtus, můžeme ji zařadit sem, ovšem nejprve je důležité ujasnit si, co je to mýtus a jaký má význam. V současnosti existují dva pohledy či výklady slova mýtus a záleží na nás, jak je chápeme. Ve Slovníku cizích slov od L. Klimeše nalezneme následující definici mýtu: „Mýtus je *smyšlené vyprávění*, v němž bohové, přírodní jevy a legendární hrdinové vystupují jako bytosti, jejichž činy a příběhy mají symbolický význam.“ Já osobně Bibli nevnímám jako smyšlené vyprávění, jak je deklaruje Slovník cizích slov a jak je dnes tento pojem všeobecně chápán – tedy jako „fikci“, neboli neskutečný či vymyšlený příběh. Původní – řecký výraz „mythos“ znamená „slovo, řeč, vyprávění, myšlenka“. Mýtus tedy zpočátku označoval slovo, později příběh a nakonec metafyzickou skutečnost, která stála v pozadí příběhu. Ve slovníku Wikipedia je mýtus popisován jako „příběh zachycující původní lidskou zkušenost v přírodě a v historii; jeho obsahem bývá často nastolení řádu v dříve chaotickém, popř. beztvarem prazákladu světa ... Mýtus jako podání sebevyjevujícího se bytí je nečasový a obsah mýtu se vztahuje k prvopočátečnímu dění „před dějinami“⁷.“ V tomto smyslu můžeme Bibli, především tedy první knihu Bible, chápat jako souhrn příběhů popisujících události vzniku a původu světa a události tak dávné, že nelze určit její časový horizont.

Bible zde tedy nabízí možnost zpracování např. výkladu stvoření světa pomocí prvků a technik DV, dále do této kategorie Bible spadá díky vyprávěním různých

⁷ <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/140073-mytus>

hrdinských příběhů některých postav Starého i Nového zákona, na které bych mohla pomocí metod DV dětem ukázat. Vhodné jsou například příběhy typu David a Goliáš, Daniel v jámě lvové, Samson a jiní hrdinové.

3. **Bajky** – jsou především zajímavé tím, že jsou krátké a přitom v sobě skrývají konflikt (zápletku), časté dialogy a konečné poučení většinou morálního charakteru. Ačkoli postav není mnoho a často jsou hlavními hrdiny zvířátka, jsou zde vyobrazeny různé typy „mezilidských“ vztahů, které je možné bohatě využít.

4. **Historická próza a pověsti** – jsou to žánry nabízející množství konfliktů a mohou být podle E. Machkové (Úvod do studia dramatické výchovy, str. 135) přitažlivé jistou mírou exotičnosti, kterou nabízejí vzdálené doby a pro nás dnes už neobvyklí lidé či reálie, přitom zpravidla obsahují témata a vztahy, jejichž prostřednictvím lze zkoumat témata a vztahy aktuální. Tento fakt popsany E. Machkovou lze uplatnit v biblických příbězích, jejichž historičnost je dokázaná, a doplnit o nahlédnutí do „exotické“ židovské kultury, kde se mohou čtenáři blíže seznámit s jejich hodnotami, zvyky a tradicemi. Pomocí DV se tak účastníci mohou obeznámit s historickými reáliemi (starověký Řím, doba kralování Heroda v Izraeli, doba egyptského i později babylónského rozkvětu) a postavami, které ačkoli žily v jiné době a jiných podmínkách, prožívaly mnohé nám podobné situace, pocity, nebo řešily obdobné konflikty, s jakými se setkávají děti i dospělí v dnešní době.

5. **Epická poezie, říkadla a písňové texty** – zde jednu z hlavních rolí hraje zvuková a rytmická stránka textu, proto je v těchto případech často na místě zařadit rytmicko-pohybové aktivity, což vyhovuje především dětem předškolního věku, které mají přirozenou potřebu propojit řeč s pohybem. I text básní nebo písni nabízí příležitost k zapojení fantazie a k vymýšlení nebo sehrání různých situací s využitím veršů básně. Z významu básně můžeme také vypožorovat a vyjádřit atmosféru textu, pocity autora nebo hrdiny apod. Básně v sobě často skrývají metafory, neboli básnická přirovnání. V Bibli patří mezi básně Žalmy nebo Píseň Šalomounova, které také obsahují metafory a básnická přirovnání (David často Boha přirovnává ke „skalní skrýši“, „hradu nedobytnému“, „pastýři“ apod.). Mnohé Žalmy velmi osobně vystihují

Davidovy velmi silné emoce, strach, bezmoc, naději v Bohu atd.. Z. Jirsová ve své práci poukazuje na to, že aktivity DV mohou být inspirovány přímo nějakým obrazným pojmenováním, nebo zaměřeny na možnosti výkladu obrazného pojmenování. Já sama nemám zkušenosti s lekcemi DV postavenými na biblických Žalmech nebo Šalomounově Písni o lásce, přesto vím, že se tomu bibliodrama nebrání a využívá dokonce i tohoto typu textu a jeho dramatického zpracování, jak se při našem setkání zmínila Doc. Ryšková.

3. METODY A TECHNIKY DV POUŽITELNÉ PŘI PRÁCI S BIBLÍ

Jsem přesvědčená, že většina metod a technik DV je použitelná pro práci s Biblií, ačkoli, jak jsem již uvedla výše, práce s Biblií je soubor textů do jisté míry specifický, ať už svým pro děti poněkud neobvyklým jazykem, kterému jsme však dle mého mínění v naší skupině natolik přivykli, že ani mně ani dětem nepřipadá nikterak zvláštní, nebo autoritativností Písma, které mi nedovoluje text nějak radikálně měnit, dávat mu jiný význam, než jaký dle vykladačů Bible má apod. Věřím však, že můžu s dětmi využít nejrůznějších metod DV k tomu, aby se děti dokázaly v rámci poznávání textu ztotožnit s pocity a pohnutkami jednotlivých hrdinů, jejich okolností, situací, v nichž se ocitli, nebo pouze vybrat téma a s dětmi ho na základě aplikace do současného života prezentovat tak, aby si ho především prožily na vlastní kůži.

Jaké metody tedy DV nabízí a mohu je využít i pro práci s Biblií?

3.1 DRAMATICKÁ HRA S NÁMĚTEM

Bezpochyby základní a asi také nejrozšířenější metoda DV, která podle slov E. Machkové (Úvod do studia DV, str. 72) „poskytuje autentický prožitek ve fiktivní situaci, hráč se v ní setkává a vypořádává se se skutečně vzniklou obtíží. Nabízí jak známé, tak dosud neprožité situace, umožňuje poznávat život v celé jeho šíři a poskytuje příležitost vyzkoušet si situace v neznámé, ale kontrolované podobě.“

Podstatou dramatické hry je „improvizace“, tedy hraní bez scénáře, vznikající na místě, přímo v procesu. Improvizace má dle mého názoru mnoho podob a možností. Vstoupit do ní může pomocí pomocných (úvodních) her a cvičení, pomocí pantomimy a jiných pohybových her, které se dále rozvíjejí, pomocí kratičkových etud atd. Dále využívá *hru v situaci* nebo *simulace* (člověk vstupuje do určité navozené situace sám za sebe), *alteraci* (člověk vstupuje do situace v zástupné roli a hraje někoho jiného, snaží se vžít do jeho pocitů, nálad, reakcí apod.- např. do pozice rodičů, učitele apod.) nebo *charakterizaci* (člověk přebírá novou roli i s danými individuálními charakteristikami předváděné osoby).⁸ Improvizace mohou vycházet ze všedního života a mohou i nemusí

⁸ Podle knihy E. Machkové: Metodika dramatické výchovy, str. 17.

obsahovat konflikt a souvislý děj. Dále můžeme pracovat s improvizacemi postavenými na dramatickém ději a s improvizacemi postavenými na literatuře.

Moje práce je postavena na práci s Biblií, kde mohu hojně využívat improvizací postavených na literatuře a zkoumat tak jednotlivé postavy i situace, do nichž se dostaly, současně mohu vybírat náměty i témata, která jsou tak univerzální a váží se k tématům i dnes tolik aktuálním, jako jsou rodinné krize (Jákovova rodina), zrady (Josefovi bratři, Jidáš ...), lži a zklamání (Petr, David se Saulem), pocity opuštění (Eliáš), problematika opuštění (Josef egyptský, Daniel...), strach ze smrti (Ester, Jonáš), stesk po domově (Josef egyptský, malý Samuel), pocity selhání (David a Batšeba, Petr), vážná rozhodnutí ovlivňující druhé (Ester) a jiné. Témat a námětů v Bibli je nepřehledné množství.

Kromě námětů vybíraných v Bibli se však s dětmi obracím i k tématům s morální tematikou. Mým cílem je stejně jako u DV rozvoj osobnosti dětí a rozvoj morální i sociální – mezilidské vztahy a způsoby komunikace aj., k čemuž můžu využívat i na první pohled „nebiblická“ témata, „nebiblické“ náměty, avšak s tím rozdílem, že děti povzbuzuji k osobnímu hledání Boha, jelikož tím nejpodstatnějším pro jejich život a řešení nejrůznějších situací i mezilidských vztahů je dle našeho přesvědčení právě osobní vztah s Bohem, Ježíšem Kristem.

3.2 HRY A CVIČENÍ

Hry a cvičení se dělí na různé typy, ale souhrnným cílem je rozvoj osobnosti a získávání potřebných dovedností. Existuje mnoho různých typů her a cvičení. Častým dělením je dělení na hry seznamovací, rozehrívací, uvolňovací, dále na hry soustředění, hry rozvíjející rytmus, temporytmus, dynamiku a smysl pro gradaci, hry smyslového vnímání a prostorového citění, hry rozvíjející fantazii a představivost, dále hry na rozvoj partnerských vztahů a skupinové citlivosti nebo hry a cvičení zaměřené na plynulost řeči a slovní komunikaci. Existuje mnoho publikací a zásobníků her, přesto věřím, že každý pedagog by měl být schopen vymýšlet i jiná kritéria dělení, varianty nebo hry šité přímo na míru svému tématu, prostředí, situacím, které chce navodit s ohledem na skupinu dětí, jež vede.

Z metod a technik DV nejčastěji využívám pomocných her a cvičení, které by se neměly vyskytovat samostatně, ale měly by být součástí komplexu dalších metod DV.

Já sama využívám mnoho her – především na začátku lekcí, kdy využívám buď úvodní cvičení sloužící k zaujetí pro danou lekci, uvolnění a soustředění, nebo vybírám přípravné hry a cvičení, která buď tvoří „vstup“ do tématu, nebo jsou tématu něčím blízká. Dramatická výchova mě zaujala především hrami a cvičeními, které jsem donedávna vnímala jako podstatu dramatické výchovy. Hlavním záměrem DV však není hrát pouze nějaké hry či zkoumat sebe a své pocity nebo rozvíjet různé dovednosti. Krista Bláhová v knize Uvedení do systému školní dramatiky (str. 28) říká, že hry a cvičení jsou nedílnou součástí DV, ale nejsou její podstatou. Eva Machková vyslovuje jinými slovy totéž: „Smyslem a podstatou dramatické výchovy a hlavním prostředkem restrukturování osobnosti účastníka v ní je právě dramatická hra, zatímco hry a cvičení jsou doplňkem či pomůckou ... Omezení pouze nebo převážně na hry a cvičení na úkor hry v roli a příběhového dramatu znamená, že jsou vypuštěny nebo na minimum omezeny hlavní cíle a prostředky oboru.“⁹

S dětmi také často využívám her k zabírání a uvědomování si prostoru, dále her k uvolnění a soustředění pozornosti. Hry, kdy se hráči pohybují po měnícím se fiktivním povrchu, který slovně „předkresluji“, využívám jako možný vstup do lekce nebo jako příklad nějaké pravdy, kterou chci dětem předat. Toto cvičení jsem například použila v lekci přátelství – stejně jako boty chrání naše nohy a samy od sebe nás neopustí, tak stejně i přátelství zajišťuje určitý pocit bezpečí, jistoty a věrnosti. Když je námětem lekce např. příběh o uzdravení slepého Bartimea, vhodnou vsuvkou je hra na slepé – vyzkoušet si, jaké to je být slepý, osahat si předměty a umět je rozeznat pouze hmatem nebo sluchem.

3.3 POHYB A PANTOMIMA

„Pohyb a pantomima jsou neverbální způsoby komunikace. Pantomima je pohybový projev, při němž člověk s použitím celé psychosomatiky s výjimkou řeči vstupuje do role – stává se někým jiným, než je sám. Je to tedy dramatická hra beze slov, bez dialogu.“¹⁰ Pantomima je vhodným výrazovým prostředkem, který má tu výhodu, že může pomoci vyjádřit sebe sama bez použití řeči, což je jistě vhodné pro ty, kteří mají s mluveným projevem větší potíže (stydí se, nedokáží se „vymáčknout“, neumí se

⁹ Eva Machková: Úvod do studia dramatické výchovy, str. 61-61.

¹⁰ Eva Machková: Úvod do studia dramatické výchovy, str. 93.

plynule vyjádřit, mají nedostatek slovní zásoby, mají různé logopedické poruchy...). Tento typ projevu je vhodný především pro malé děti. Pantomimu můžeme doplnit mimoslovními projevy nebo krátkými slovními projevy – např. citoslovci nebo krátkými slovy, popř. větami. Základem všech pantomim je představa, kterou mají ztvárnit. Vstupní branou je tedy představa, která vyvolává pohyb (vyjádření představy) a další pohyby poté vyvolávají další představy. To pokládám u pantomim za důležité.

Ve své práci s dětmi využívám pantomimu v rámci her a cvičení, nebo jako vstup do nějaké role nebo příběhu. Pohybem a pantomimou například děti ztvární „stvoření“ – rodící se život – rytmus srdce, které bylo „mrtvé“ a ožívá, začíná pulzovat a vydávat své pravidelné život nesoucí zvuky. Pomocí pohybu a pantomimy mohou děti v rámci pomocného cvičení ukázat na kontrasty mocného – slabého, velkého – malého, veselého – smutného ... a od toho se „odpíchnout“ k dalším aktivitám a vstupu do dramatické hry. Využívám také tzv. narativní pantomimu, při níž vyprávím dětem příběh a ony jej tiše pomocí pantomimy a pohybu dokreslují. Někdy jako shrnutí příběhu po skončení lekce děti pantomimicky sehraji celý příběh.

3.4 ETUDY

Ačkoli jsem se o nich zmínila už v oddíle o improvizaci, jelikož je vnímám jako součást improvizací, jsou také jednou z metod DV. Jedná se o částečně fixovanou dramatickou hru v malých skupinkách, mající jednoduchou zápletku – obvykle jedinou situaci, někdy dvě kontrastní fáze téže situace.¹¹ Jsou soustředěny na interakci mezi jasně diferencovanými postavami a obvykle si je malé skupiny hráčů předvádějí navzájem. Jedná se o krátké částečně připravené scény. Náměty etud jsou buď volně vybrané, nebo mohou vycházet z příběhů, na kterém se pracuje, či učební látky, která tvoří námět lekce.

Etuda jako metoda nebo forma DV je pro mě nová, proto s ní nemám zatím žádné zkušenosti, ale je pro mě zajímavá tím, člověk (účastník) při nich rozvíjí svou fantazii, pracuje ve skupině a současně je sólovým hráčem, avšak není tolik zatížen sebezpozorováním jako při sólových výstupech před celou skupinou.

¹¹ Eva Machková: Úvod do studia dramatické výchovy, str. 98.

3.5 MIMOJAZYKOVÁ KOMUNIKACE A KONTAKT

Tvoří základ pro rozvíjení komunikace řečové a jejích základem je komunikace a kontakt s partnerem. Zde je vyloučena složka slovního dorozumívání, proto sem patří nonverbální dialogy vedené pomocí různých vzájemných dotyků, vydáváním nejrůznějších neslovních a nemluvních zvuků jako jsou chrastítka, různé nástroje atd., jimiž můžeme vyjádřit emoce a vztahy. Do své práce občas zařazuji i tato cvičení, jako např. hra, jejímž cílem je poznat se po hmatu a rozpoznat, kdo je oním člověkem. Toto cvičení může dále navázat na vyprávění nebo dramatickou hru příběhu Izáka s Ezaem a Jákobem, v němž Izák coby starý slepý muž nedokázal poznat po hmatu svého mladšího syna a byl tak oklamán. Také cvičení důvěry nebo hru na slepce čas od času zařazuji do našich lekcí.

3.6 SLOVNÍ KOMUNIKACE A ŘEČ

Navazuje na předchozí metodu mimoslovní komunikace. Jejím hlavním úkolem je uvolnění mluvního proudu, zvýšení mluvní plynulosti a bohatosti vyjadřování i odstranění zábran brzdících řeč. S tím však souvisí i schopnost naslouchání, která se často děje pomocí umělé řeči, kterou je tzv. dětština nebo svojština. Patří sem také cvičení kladoucí důraz na vytváření obsahu sdělení – řečnické projevy, vyprávění, řetězová vyprávění ... Tato cvičení s dětmi také dělávám. Na táborech nebo při jiných příležitostech děti rády samy vytvářejí své společně vymyšlené příběhy na základě několika předem řečených slov, která tam nesmí chybět, a často spolu hrajeme hru zvanou Asociace. Při cvičeních pantomimy vyzývám děti, aby do svých prováděných činností vložily nějaké citoslovce, nebo slovo, kterým by vyjádřily emoce. Oblíbená je také hra na telefonování, kdy se předem určí nebo vylosuje osoba stojící na druhé straně telefonu a situace, v níž se volající nachází. Děti tak zkouší, jak by mluvily a reagovaly v různých situacích, při hovoru s učitelkou, s kamarádem, rozzlobenou maminkou apod. Jednou z možností těchto cvičení je i tichá pošta, kterou s dětmi hrajeme a na jejímž základě si také ukazujeme, jak důležité je naučit se naslouchat nejen slovům ale i smyslu vět – naučit se naslouchat sobě navzájem i Bohu. Dalším cvičením, v němž se rozvíjí jak mluvená řeč, tak i myšlení, je hra Křeslo pro hosta, kdy jeden z hráčů představuje nějakou biblickou osobu a ostatní mu kladou otázky, na které lze odpovídat pouze ANO, NE a hráči musí poznat, o jakou osobu se jedná. Patří sem také rozhovory,

kteří děti na základě vstupů do rolí buď vymyšlených situací, nebo situací biblických postav vedou.

3.7 PROJEKTOVÁ METODA

Navozuje podle J. Valenty „cílenou učební činnost, promyšlenou a organizovanou, intelektovou (teoretickou) i ryze praktickou, vyhovující potřebám a zájmům žáků, ale též pedagogickému rozhodnutí učitele (příp. dohodě obou stran), koncentrovanou kolem určité základní ideje, zaměřenou prakticky a směřující k upotřebitelnosti v životě, přenášející změny v celku osobnosti žáka (zvl. cestou zkušenosti), za kteroužto činnost žák (žáci) přejímá (přejímají) odpovědnost.“¹² Na počátku stojí problém nebo určitá obtíž vymezená například otázkou, na kterou mají děti najít své odpovědi. Existuje několik různých druhů projektů. Můžeme je podle J. F. Hosice rozlišit například na *problémové* (zabývající se např. otázkou: Proč mají hory v Krkonoších jiný tvar než hory ve Vysokých Tatrách?), *konstruktivní* (postavit na zahradě nebo v přírodě model Noemovy archy), *dále hodnotící* (zkoumat a srovnávat židovskou, případně biblickou kulturu s naší kulturou) a *drilové* (např. určování zkratk jednotlivých knih Bible). Projekty se dále mohou dělit podle počtu osob podílejících se na projektu (individuální, kolektivní ...), podle „navrhovatele“ projektu, podle místa nebo času konání (např. školní, domácí...) i podle množství času, který mu věnujeme (krátkodobé, dlouhodobé). Důležité u těchto projektů je, aby aktivitu převzaly především děti a učitel děti pouze motivoval, povzbuzoval a sledoval jejich plánování i činnosti. Měl by stát spíše v pozadí a jen podle potřeby hrát roli vůdce, organizátora, mluvčího, soudce, rádce, prostředníka, spolupracovníka, kritika ...

Stejně jako v každém předmětu, i v předmětu křesťanské výchovy najdeme nepřeberné množství zdrojů k projektové metodě, které mohou mít souvislost s hledáním historických reálií, zkoumáním kultur dávno minulých, hledáním odpovědí na různé otázky (např. Je starozákonní Bůh jiný než Bůh novozákonní?) i s prolínáním s jinými výukovými předměty – přírodovědou, dějepisem, literaturou a dalšími.

Tuto metodu jsem s dětmi vyzkoušela zatím jen jednou. Jednalo se o čtyřdenní projekt. Úkolem dětí bylo zjistit maximum informací o starozákonním proroku Jonášovi

¹² Valenta J., Kasíková H. a kolektiv autorů. *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Str. 5

i o městě Ninive ať z Bible, nebo z jiných knih a informačních zdrojů. Ze všech jimi získaných informací pak měly vytvořit mapu Středního východu, polohu Ninive, Taršíše, Joppe, Izraele a naznačit cestu Jonáše, zjistit informace o velrybách, jejich velikosti, délce života a ze všech nasbíraných informací vytvořit noviny popisující události té doby – co Ninivští dělali tak zlého, že byli hodni Božího soudu, jaké byly vztahy a poměry mezi Izraelci a Ninivany, proč se Jonáš zdráhal cestovat do Ninive, jaké jsou možnosti pobytu ve velké rybě apod.

3.8 PRÁCE NA PRODUKTU

Centrem pozornosti v DV je především proces, který se však může vyvinout v kvalitní produkt – tedy představení na veřejnosti, které bývá cílem a vyvrcholením některých zájmových kroužků dramatické výchovy, kde se předpokládá, že děti na konci ročníku předvedou svou činnosti veřejně. Veřejné vystoupení může být velmi dobrou motivací, ale důležitý není přímo produkt, nýbrž proces, který v životech dětí nastoluje pravé hodnoty, mění jejich osobnost a předává nezbytné zkušenosti, bez nichž by vlastně ani nedosáhly kvalitního produktu. Jedině tak je dítě vybavováno vnitřními trvalými hodnotami i dovednostmi a schopnostmi potřebnými pro vystoupení před veřejností.

S dětmi nacvičujeme každý rok před Vánocemi vystoupení s nějakým vánočním tématem. Až doposud byla tato práce pouze jednoúčelová – vystoupit před lidmi, přinést dětem a snad i dospělým (rodičům, babičkám a jiným příbuzným a známým) kýžený předvánoční zážitek. Nikdy předtím jsem neřešila, nakolik jsou děti zbavené sebezpozorování, ostychu a do jaké míry jsou technicky vybavené k veřejnému vystupování. V tomto ohledu musím svůj dosavadní postup přehodnotit a změnit.

Existují ještě další metody DV jako jsou např. hromadná nebo fabulovaná improvizace, o nichž se rozepisuje E. Machková v knize Úvod do studia dramatické výchovy, dále pomocné metody brainstormingu, vyprávění, výtvarné (malování nejrůznějšího typu, koláž, práce s hlínou, plastelínou, práce s předměty z přírody ...), hudební (poslechové, vlastní hudební produkce – Orfeovo instrumentarium, vlastní tělo ...) a písemné (dopis, zápis do deníku ...) techniky apod., ale mým úkolem není vypsát zde veškeré metody DV, proto jsem vypsala ty, které jsou důležité pro práci s Biblií.

4. KLADY A ZÁPORY VYUŽITÍ METOD DRAMATICKÉ VÝCHOVY PŘI PRÁCI S BIBLÍ

Až doposud jsem psala o metodách DV využitelných při práci s Biblií. Bible je dle mého názoru nepřeborným zdrojem témat a námětů ke zpracování, avšak má i svá rizika ve vztahu k dramatické výchově. Zde bych tedy chtěla zopakovat nejrůznější formy využití DV ve vztahu k Písmu a dále zmínit i některá rizika a omezení, jež ve vztahu využití metod DV při práci s Biblií osobně vnímám a na které jsem v průběhu plánování a realizace projektu několikrát také narazila.

4.1 MOŽNOSTI VYUŽITÍ DV

Při bližším studiu cílů a metod dramatické výchovy jsem viděla mnoho možností a způsobů jejího využití při práci s Biblií.

Ačkoli Biblii považuji za Bohem inspirované pravdivé a autoritativní Slovo, nepředepisuji dětem při lekcích spojených s metodami DV, jak a co mají v daném příběhu konkrétně hrát nebo co si mají u daného příběhu myslet. Spolu s dětmi přemýšlím, co se by stalo, kdyby se daný hrdina Bible zachoval jinak, kdyby se okolnosti změnily, kdyby ony samy byly na jeho místě apod.. Zde jsou naše mantinely dosti široké a mohu využít variaci nápadů a názorů. Nicméně, na konci každé takové lekce nesmí chybět reflexe s vysvětlením, jaký význam onen příběh v Biblii má, i to, jak konkrétní postavy reagovaly a jak se příběh odvíjel.

Bible je plná příběhů, v nichž je obsažená zápleтка či konflikt, proto se dají použít a sehrát. Můžeme například využít přerušovaného vyprávění příběhu až do chvíle, kdy dochází k zápleтке, nebo kdy se mají dané postavy rozhodnout, a děti mohou příběh dokončit improvizací a samy určit, jak by se v dané situaci rozhodly ony, dále vyzkoušet a prozkoumat, jaké pohnutky a pocity v rolích hrdinů prožívaly. V některých případech je však vhodnější vytvořit v daném příběhu „fiktivní“ postavu – jednu z davu – která v příběhu hraje zanedbatelnou anebo žádnou roli (může zde být zmíněno pouze jeho jméno) a my na základě biblických reálií vytvoříme jeho osobní příběh plný vlastních pohnutek, postojů a vnímání dané situace podle našeho uvážení, fantazie a pohledu na situaci, v níž se postava nacházela. Zde se nepouštíme na tenký led

deformování Božího slova a máme svobodu její další činnosti, rozhodování a myšlení ovlivňovat a dotvářet. Fiktivní postava nám tedy v tomto směru nabízí svobodu řešit situace po svém, určovat její reakce a dotvářet na pozadí biblických událostí její další příběh. V tomto případě je vhodné, aby improvizaci předcházela diskuze, ujasňující některá fakta a poznatky, stejně jako zvyklosti oné doby. Pro nás jako učitele to znamená onu problematiku znát, zabývat se jí a studovat jednotlivá fakta, okolnosti, řády a ustanovení, která např. v tehdejší době dodržovali apod.. To vše můžeme také případně při závěrečné reflexi použít a dále (hlouběji) dokreslit nebo vysvětlit dané pohnutky a reakce hrdinů.

V jiných případech můžeme vytvořit životopis daného hrdiny. Mnohé postavy neznáme zevrubně a s mnohými se seznamujeme až v určitém věku či postavení. Neznáme jejich minulost, jejich dětství, co předcházelo jejich „současnému“ postavení apod., což také můžeme využít a dotvářet. Děti například rozdělíme do skupin a vyzveme je, aby každá z nich vytvořila životopis dané postavy. Takovou postavou může být apoštol Pavel, s nímž se seznamujeme jako s mladým asi třicetiletým mužem, král Saul, prorok Eliáš, Daniel, Nehemjáš a další. Tento typ improvizací může být úvodní částí práce na rozsáhlejší námětu.

S tím souvisí i možnost pomocí fantazie a improvizace dotvářet „volná - nepopsaná“ místa Bible – chvíle, o nichž se nemluví, např. doba pobytu Mojžíše na poušti po jeho útěku z Egypta, nebo období jeho dětství na faraónově dvoře, kde se mohly udát nejrůznější dobrodružství a události, o nichž se Bible nezmiňuje. Zde platí, že co Bible neříká, můžeme svou fantazií různými způsoby dotvořit sami. Důležité je však zachovat rámeček biblických příběhů.

Jinou možností je přivést děti k nějakému konfliktu dvou osob a motivovat je k přemýšlení nad tím, co podnítilo onen konflikt. Příkladem je třeba Jákob stojící před setkáním se svým bratrem Ezauem, plným nenávisti, a chce ho zabít. Proč? Co se mezi nimi stalo? Děti mohou vymýšlet různé varianty, jednu z nich poté vybrat a sehrát. Poté můžeme ukázat na biblické podání toho, co se mezi nimi stalo, a dále příběh rozvíjet dalšími metodami a technikami DV.

Další formou je nastolení situace – místa konfliktu bez určení přesných postav z Bible. Děti pouze znají danou situaci a v určitém momentu do ní samy za sebe vstupují a rozehrávají ji. Ony samy jednájí v dané situaci podle svého uvážení, samy přemýšlejí

a volí, jak by řešily ony situace. Jde tu však spíše o obecná témata – např. situace, v níž děti mají rozhodnout, kdo je v právu, jak se zachovají ve chvíli strachu a nebezpečí, které řešení při vyhocené situaci zvolí atd. Zde se lze také zabývat otázkou, jak by bylo možné danou situaci řešit jinak. V závěrečné reflexi jim však ukážeme, jak v téže situaci reagovaly hlavní postavy příběhu.

Jelikož mnohé příběhy jsou spíše popisného charakteru, můžeme postavám Bible domýšlet dialogy nebo možnosti jejich úvah a dál s nimi pak pracovat. Dialogy můžeme odkrýt (prezentovat) různými způsoby – verbálně, neverbálně, obrazně, kresbou, hudbou - a poté vložit do děje nebo situace a zahrát ji.

U méně známých příběhů můžeme využít i možnosti zadání čtyř nebo pěti základních dějových bodů na základě textu a děti určité úseky doplní a rozvinou. Například 1. Malé děvčátko je odvečeno ze svého domova a stává se otrokyní v domě velitele aramejského vojska. 2. Aramejský velitel onemocní těžkou nemocí, na niž neexistuje žádný lék. 3. Dívka zná člověka ve své rodné zemi, který by aramejskému veliteli pomohl. 4. Děti samy rozhodnou, zda děvčátko o muži pomlčí, nebo svému pánu pomůže, a jaký bude další děj příběhu. Příběh pak samozřejmě dětem přečteme, abychom se dozvěděli, jak se ona dívka zachovala a co se s aramejským velitelem stalo. (Bible, 2. Královská, 5. kapitola)

Dále lze při práci s biblickým textem pátrat po charakterových rysech jednotlivých postav, jejich náladách, pocitech, vlastnostech. Tato metoda je vhodná pro starší děti, které už také začínají mít zájem o vnitřní pochody své i druhých a jsou schopné je interpretovat v roli. Pátrat po charakterových rysech postav můžeme i s využitím krátké pasáže textu nebo ilustrací dějů či biblických postav, jež srovnáme s psaným textem.

Jako úvodní cvičení můžeme využít hry zvané „Křeslo pro hosta“. Buď učitel nebo jedno z dětí zvolí postavu z Bible, posadí se na židli uprostřed místnosti v neutrální pozici a děti mají otázkami zjistit, o jakou postavu se jedná. Otázky musí být formulovány tak, aby se na ně dalo odpovídat pouze ANO nebo NE. Zde se může jednat o úvodní cvičení, které děti přivede k dané postavě a rozvine improvizaci založenou na nějakém příběhu. Obdobou jsou také charakterizační hry, při nichž hráč představuje postavu, kterou charakterizuje nepřímo, přirovnáním nebo metaforou. Odtud lze opět pokračovat k hraní postavy a jejímu začlenění do situace.

Východiskem improvizace postavené na Bibli mohou být i současné problémy

k diskuzi. Obecně formulovaný problém (např. otázka tolerance nebo svobody náboženství a slova tolik potlačovaná za dob komunismu) konkretizovaná například v biblickém příběhu apoštola Petra, jenž byl za své přesvědčení uvězněn. Ačkoli v naší demokratické společnosti tuto otázku v současné době neřešíme, otázka tolerance je denně aktuální. Tato témata jsou však určena starším dětem, především dospívajícím, jejichž potřebou je řešit obecné problémy světa a kteří jsou kritičtí k různým typům nespravedlnosti ve společnosti. Dalším příkladem je biblický námět potopy, který po dramatickém zpracování můžeme s dětmi více rozvinout a zabývat se ekologickou hrozbou současnosti apod., a tak je vést k výchově k zodpovědnosti.

Mnohá cvičení a hry se dají například využít při rozvíjení tématu stvoření, které se může stát i sedmidenním projektem, v němž každý den děti objevují jednotlivé části stvoření a blíže se s nimi seznamují pomocí smyslových her, pantomimy, rytmu, dynamiky a gradace, živých obrazů, her na rozvoj fantazie a představivosti, pohybových her, charakteristik a dalších technik a metod dramatické výchovy. Tím jsem také ukázala na možnost uvedenou už výše – možnost vypracovat určité „tematické celky“, projekty postavené na Bibli nebo některých biblických tématech.

Příslloví obsažená v Bibli jsou také zajímavým zdrojem improvizace a využití v etudách, jednoduchých pantomimách nebo živých obrazech. Příslloví jsou jednoduchá a krátká vyjádření, která děti mohou rozvinout a vytvořit na ně nějaký příběh, jenž danou „moudrost“ demonstruje nebo rozvine.

Další možností je přečíst dětem nějaký biblický příběh a vyzvat je, aby jej zahrály tak, jak si ho pamatují. Jestliže je příběh dostatečně „akční“, mohou děti učitelem vyprávěný nebo čtený příběh doplnit narativní pantomimou, a tak se hlouběji identifikovat s příběhem a jeho hrdiny. Situace a části příběhů mohou děti také zachytit pomocí živých obrazů, který může vzniknout i v rámci narativní pantomimy, kdy vypravěč (učitel) v určitém okamžiku stopne „hru“ nebo vyprávění a hráči zůstanou ve štronzu. Ze živých obrazů mohou děti sestavit děj a zobrazit možný vývoj situace hlavního hrdiny. Děti, jsou-li rozděleny do skupin, mohou také srovnat možnosti různých pohledů na téma, kterým se zabýváme.

Můžeme najít i jiné způsoby rozvoje dětské fantazie ve vztahu k Bibli - například využít pro přiblížení biblického tématu převedení textu do současné životní situace, kde děti mohou podle libosti improvizovat, nebo např. vytvořením fiktivního deníku či

dopisu biblické postavy určité osobě vyskytující se v rámci příběhu (např. Davidův dopis Jonatánovi na rozloučenou), což je vlastně graficko-písemná technika využívaná v DV. Graficko-písemná technika zahrnuje také psaní plánů, deníků, zpráv a zaznamenávání informací, které může sloužit jako počátek i jako zakončení lekce a může být součástí improvizace, nebo může jít mimo ni. Kromě toho mohou být součástí lekce jiné pomocné nebo podpůrné metody a techniky DV, jako je koláž či jiná výtvarná činnost, tvorba nějakého sousoší, sepsání vlastního žalmu nebo písně na dané téma či interwiev s některou z postav příběhu (jedna skupina může tvořit tazatele, druhá dotazovaného) apod.

Jelikož i biblické příběhy předestírají témata nadčasová a obecně lidská, můžeme z textu a vstupů do rolí osob popisovaných v Bibli vyvodit témata pro děti aktuální a na nich pak dále pracovat. Příkladem může být například příběh o Marii, matce Ježíše, která podle historického a dobového pozadí v době, kdy počala z Ducha svatého, nebyla starší než 14 let. Kdo však uvěří takovéto smyšlence? Ačkoli o tom v Bibli nečteme, je zřejmé, že jejímu podání nikdo příliš nevěřil a ona mohla být za svou nevěru dokonce potrestána ukamenováním. Tématem může být: „Mluvím pravdu, ale nikdo mi nevěří.“ Na základě daného tématu můžeme rozvíjet další situace, do kterých se děti někdy dostávají, a popsat pocity spojené s tímto nepochopením.

Kromě zpracování nebo použití biblického příběhu s hlavním hrdinou nebo danou situací lze stejně dobře použít například téma lásky z listu 1. Korintským 13. kapitoly, která ji výstižně popisuje. Na základě této pasáže můžeme děti vést k improvizaci - představám o lásce, různým formám a projevům lásky vyjádřeným pomocí krátkých etud, pantomim, slovní a citovou expresí, hromadným sousoším atd. I to je však téma vhodné především pro dospívající, pro něž je velmi aktuální a příznačné.

Vidíme, že při práci s Bibli jako literárním textem je možné využít mnoha cvičení a improvizací, stejně jako práci s kostýmy, rekvizitami, loutkami, vstup do děje a možnost identifikace s hlavní postavou nebo jinými postavami děje, zkoumání jejich pohnutek a způsobů přemýšlení, možnost vytvořit na daný příběh nějakou aplikaci do současnosti a jiné. Tím vším seznamujeme děti s biblickými příběhy a pomáháme jim zažít některé situace a konflikty na vlastní kůži. Nejčastějším využitím Bible pro činnosti dramatické výchovy jsou bezesporu biblické příběhy, můžeme však stejně dobře využít i přísloví nebo obecných témat vycházejících z básní (Píseň písní), písní

(Žalmy), mudroslovných výroků či dopisů.

4.2 RIZIKA A OMEZENÍ VYUŽITÍ DV

Bible je v křesťanském pojetí konzervativní teologie považována za Bohem plně inspirovanou knihu, mluvíme tedy o „verbální, celkové, neomylné a naprosto bezchybné inspiraci Bible“¹³. Z toho vyplývá, že Boží slovo je v tomto ohledu pravdivé, autoritativní a neměnné, jelikož je kanonizované, což nás zavazuje k dodržování určitých principů a zásad. Přesto však existuje mnoho způsobů, jak při práci s Biblií využívat metod DV, jak je už výše popsáno. Vždyť i zde se nabízí značná variabilita možností a řešení situací. Musíme si v souvislosti s tím uvědomit, že Bible má dvě roviny, božskou a lidskou. Mluvím-li tedy o neměnnosti Božího slova, mám tím na mysli to, že nebudu z přesvědčení své víry měnit jasně řečená Boží stanoviska a rozhodnutí v daných příbězích (např. Boží rozhodnutí, že Abrahamovi potomci stráví 430 let v egyptském zajetí apod.), prorockví, potažmo historické skutečnosti (např. prorocké slovo, že se Ježíš narodí v Betlémě nebo že bude ukřižován za hříchy světa apod.) nebo konkrétní Boží řeč k lidem apod., ale mohu se zaměřit na ryze lidskou stránku příběhů a zabývat se postavami i jejich podněty vedoucími k danému jednání, jejich myšlenkovými pochody, přemýšlet nad možnostmi citového rozpoložení postav v různých vyhocených situacích a dokonce se s dětmi zabývat otázkou, jak by se daný příběh (osud hrdiny) vyvíjel, kdyby se ona postava rozhodla jinak. Mohu si tedy klást otázku: „Co by se stalo, kdyby tento člověk...?“ Pokud například v příběhu, v němž Adam právě stojí před rozhodnutím, zda ochutná ovoce stromu poznání dobrého a zlého, děti rozhodnou, že Adam odmítne ochutnat, a budou se zabývat otázkou, co s Evou apod., nechám jimi příběh dokončit, ale při závěrečné reflexi dětem představím skutečný popis textu a ukážu biblické zakončení, rozuzlení a případně jim vysvětlím pravý význam příběhu v Bibli.

Znamená to tedy, že nebudu měnit Boží (božskou) rovinu příběhu ani historický kontext, ale na oba pohledy se mohu podívat z pohledu lidí, kteří toho byli účastni. Pokud v příběhu děti (hráči) vymyslí jiné řešení příběhu, rozhodnou za hlavního hrdinu jinak, než je popsáno v Bibli, a rozvinou tak příběh jiným směrem, nesmím zapomenout

¹³ Ryrie, Charles C. *Základy teologie. Systematický průvodce biblickými pravdami*. Str. 73

ukázat dětem v závěrečné reflexi skutečné vyústění biblického textu a vysvětlit význam onoho textu. Vždyť dostatečné historické a teologické vysvětlení musíte poskytnout i dospělým, natož dětem, jak potvrdila i doc. PhDr. M. Ryšková.

Mnohem větší riziko ve vztahu DV a výběru biblických příběhů a témat (ale to platí i obecně pro jakékoli literární dílo nebo námět ve vztahu k DV) vidím v dětech samotných a jejich věku. Volba biblického textu musí být adekvátní věku a vyzrálosti dítěte. Musíme mít na paměti jejich dispozice a schopnosti dané vývojem. Děti v předškolním a mladším školním věku nejsou schopny plně vystoupit z příběhu a dívat se na příběh z odstupu. Neumí odlišit „fikci“ od skutečnosti a my jim tento rozdíl ani nedokážeme přesvědčivě vysvětlit. Současně leckteré z biblických příběhů (včetně konfliktů v nich řešených) nejsou v tak nízkém věku děti schopny plně pochopit a rozumově zpracovat, proto musíme velice obezřetně vybírat biblické příběhy, s nimiž budeme pracovat, s ohledem na věk a vývojové dispozice a musíme respektovat možnosti dítěte. Například nemohu dětem nabízet k dramatickému zpracování příběhy, které jsou pro jejich pochopení ještě velmi vzdálené (např. Davidův hřích s Batšebou a následná smrt dítěte jako Boží trest), protože k jejich vysvětlení je zapotřebí dosti znalostí a schopnosti abstrakce, historické reflexe apod.

Josef Mlejnek ve své knize *Dětská tvořivá hra* na str. 35 říká: „Pracovat s pevnou textovou předlohou je nepochybně méně obtížné. Tam nám ovšem hrozí nebezpečí, že budeme dětský projev násilně přizpůsobovat tištěné předloze. Při vytváření vlastního textu jsme svobodnější; jednotlivé situace vznikají za spolupráce dětí, pravděpodobně nepřekročíme meze jejich možností.“ A tohle je také riziko, které vnímám ve vztahu k Písmu svatému.

Děti mohou spolupracovat na dramatickém ztvárnění biblického textu a mohou se při hře v roli ptát samy sebe, jak by reagovaly, kdyby se ocitly v podobné situaci jako praví hrdinové Bible. Ovšem, většinu hrdinů tvoří dospělí lidé, s nimiž se děti mohou hůře identifikovat, anebo se s nimi vůbec srovnávat nemohou. Často jsou to také takové vzory, které není vůbec jednoduché následovat a může to vést hráče k rezignaci, jelikož vidí nedostižný vzor, kterému se nemohou svými chováními vyrovnat.

Podle E. Machkové je „základním a prvním kritériem volby námětu, tématu, předlohy nebo látky konkrétní pedagogický cíl dané fáze práce (lekce, bloku lekcí).

Teprve pak následuje volba¹⁴ Pokud chci děti naučit např. desatero přikázání nebo jednotlivé charakterové vlastnosti ovoce Ducha svatého či jinou morální či duchovní pravdu, pak svému cíli přizpůsobím i výběr textu (ať biblického nebo jiného), jestliže však chci děti seznámit přímo s biblickým textem (např. s chronologií biblických postav a příběhů Starého zákona), vycházím z textu a v něm teprve hledám cíle a témata, která děti mohou v rámci onoho příběhu naučit. Pak je můj postup tedy opačný, což může dle E. Machkové vést k nerespektování potřeb a zájmů hráčů ... k nudě a odporu či neschopnosti s daným materiálem pracovat.

V jiné kapitole knihy Evy Machkové Úvod do studia dramatické výchovy autorka varuje před výběrem příběhů, jejichž časové hledisko je natolik rozsáhlé, že je vypuštěno konkrétní jednání jedinců. Jako příklad udává Karafiátovy Broučky. Uvědomuji si, že některé biblické příběhy skýtají podobné nebezpečí, proto je nutné vybírat příběhy, v nichž je popsána nebo alespoň naznačena jakási zápleтка a děj nabízí určitou dramatickosti, kterých však v Bibli není nedostatek.

4.3. SHRNUTÍ

Podle K. Bláhové patří literatura a to především literatura pro děti k nepřeborným zdrojům témat dramatických her a improvizací. Ačkoli Bible je chápána spíše jako kniha pro dospělé, i děti mohou jejímu textu porozumět, je-li jim předáván srozumitelnou formou. K. Bláhová však píše, že „ke zvolené předloze literatury bychom neměli přistupovat se zbytečnou pietou a chápat ji jako závazný a neměnný materiál. Naopak při volném zacházení se stane východiskem pro splnění našeho cíle, prostorem pro naši tvořivost.“¹⁵ A to je ten zásadní rozdíl mezi běžnou literární tvorbou a Biblií. Bible je totiž považována za kanonickou, tedy za autoritativní, Bohem inspirovaný a závazný soubor biblických textů Starého a Nového zákona. Tento fakt mě jako upřímně věřícího člověka vede k určité bázni před Bohem a nedovoluje mi Bibli a její obsah nezávazně měnit podle svého či fantazie dětí, ani popírat Boží rovinu Písma, proto je na místě pečlivá volba vhodných pasáží pro práci s DV a výběr příběhů a námětů, která umožňují i jiné varianty řešení a jsou blízká dětem i jejich potřebám, dále výběr témat obecně lidských, v nichž se setkáváme s konflikty nám všem známými a aktuálními a

¹⁴ Eva Machková: Úvod do studia dramatické výchovy, str. 125.

¹⁵ K. Bláhová: Uvedení do systému školní dramatiky, str. 52.

situacemi, které můžeme převést do současnosti nebo do nich vstoupit a přehrát sami za sebe.

Je patrné, že Bible s sebou nese určitá omezení ve vztahu k DV, nicméně samotný obor bibliodramatu svědčí o tom, že i biblický text obsahuje mnoho námětů k dramatické hře a není třeba se oněch rizik a omezení popsaných výše zaleknout. Při výběru vhodného textu je důležitý průběh, neustálý pohyb dění, protisměrné aktivity a stupňované napětí. Jak jsem už několikrát zmínila, v příbězích Starého i Nového zákona nalezneme dramatičnost vycházející z konfliktních situací tak podobných našim současným problémům, jimž my dospělí i děti čelíme, a s nimiž se můžeme tak snadno ztotožnit. Tak jako v našem případě, tak i v případě Bible je dynamickým prvkem situace člověk (ve vztahu k Bohu a lidem navzájem) a jeho jednání, které má vliv na druhé a vede k překonávání překážek a konfliktů.

5. BIBLIODRAMA

V této kapitole chci blíže popsat pojem bibliodramatu, definovat jeho cíle a srovnat je s cíli dramatické výchovy. Podle definic a bližšího zkoumání oblasti bibliodramatu existují dva hlavní proudy bibliodramatu – první, který propaguje Doc. PhDr. Mireia Ryšková, ThD. z katedry biblických věd působící na katolické teologické fakultě UK v Praze, která zde kromě Úvodu do Starého a Nového zákona učí také předmět Bibliodrama a daným oborem se zabývá už téměř 10 let. Dle jejího pojetí je bibliodrama zážitkovou metodou „prozkoumávání“ biblických textů a postav na základě rozboru textu a přímého vstupu do něj. Cílem je interakce mezi textem (chápaným jako Boží slovo), jedincem a jeho vnitřním světem a skupinou. Naproti tomu druhé pojetí bibliodramatu, jež u nás nejvíce propaguje MUDr. Mgr. Prokop Remeš, obsahuje terapeutické prvky a jeho záměrem je řešit duševní problémy a traumata jednotlivých účastníků (v jejich pojetí pacientů) na základě biblického textu. Druhý typ bibliodramatu tedy v zásadě využívá léčivého působení biblického díla na psychiku recipienta a jde tu především o uzdravení klienta formou biblioterapie a hagioterapie.

5.1 DEFINICE BIBLIODRAMATU

Dle anotace předmětu bibliodrama na stránkách katedry biblických věd na adrese <http://is.cuni.cz/studium/predmetv/index.php?do=predmet&kod=KBIB109> je bibliodrama „...jedna z interaktivních, kreativních metod práce s biblickým textem, jež využívá postupů zážitkové pedagogiky, skupinové práce a biblické exegese. Jejím hlavním cílem je osobní setkání člověka s biblickým poselstvím, a to na rovině zkušenosti. Nejde tedy primárně o poznání racionální, nýbrž existenciální, o konfrontaci osobních zkušeností jednotlivce se zkušenostmi ostatních členů skupiny a s hodnotami uloženými v biblickém textu ... Předpokládá se pouze otevřenost vůči biblickému poselství, ochota ke skupinové práci a k práci kreativními metodami (výtvarnými, dramatickými, pohybovými, literárními apod.)...“

Metodami uvedenými na téže webové adrese jsou: „Skupinová kreativní práce nad biblickým textem za použití dramatických, pohybových-gestických, hudebních, výtvarných, literárních, verbálních technik, dále reflexe (slovní, gestická, písemná) a

diskuze nad textem.“

Katolický kněz P. Vít Zatloukal, který v článku na internetové adrese <http://stare.signalv.cz/?a=8&id=1280&PHPSESSID=c0778dda0b572f7dc19f94926f193b09> popisuje osobní zkušenost s bibliodramatem, říká, že „...bibliodrama vzniklo někdy v 70. letech 20. století v evangelické církvi a *tento pojem je odvozen od slova psychodrama*, kde drama znamená přehrávání určité situace, nejlépe vlastní, před skupinou a především sám sobě. Cílem je znovuprožití oné situace, případně její plnohodnotné psychické zpracování. ... Je to metoda zážitková, které se zúčastní celý člověk, tedy nejenom jeho rozum, ale také jeho emoce, jeho tělo. V bibliodramatu jde o trojí setkání, setkání s božím slovem, setkání s druhými účastníky skupiny a v neposlední řadě také setkání se sebou samými. Základními pracovními prvky je zde hra a úkol ztvárňovat. Drama se zde rodí ze setkání biblických příběhů s našimi vlastními životy. Bibliodrama má tři základní fáze, které se vzájemně prolínají: první je fáze zahřívací, ve které se snažíme oprostít od všeho, co by nás rušilo, od rušivých myšlenek a pocitů, se kterými přicházíme, pomáhá k vytvoření určité atmosféry konkrétního příběhu a povzbuzuje nás k účasti na hře. Druhou fází jsou jednotlivé techniky a nakonec je to sebereflexe, kdy se ve skupině vyjadřujeme k tomu, co jsme zakusili, jak jsme to prožívali, co nás oslovilo. ... Účastníci však nemusí mít herecký talent, společenství najde v příběhu prostor i pro toho, který je tichý, nenápadný, nerad se předvádí.“ Tato definice se, jak se zdá, metodami i cíli podobá tvořivé dramatice, ačkoli musím podotknout, že DV nevychází ani není odvozena z psychodramatu, jak je v článku o bibliodramatu uvedeno.

Další článek, respektive diplomová práce s názvem Hagioterapie pro ženy v krizových situacích, uvedený na adrese <http://kruciata.sk/?obsah=1506#27> předkládá ještě další pohled na bibliodrama. Autorka Bc. Lada Schovánková zde prohlašuje, že „bibliodrama je metoda využívající neverbálních prostředků k vyjadřování pocitů a názorů, které na zúčastněných zanechal přečtený text ... *Metoda bibliodramatu je vhodná jako doprovodná metoda k biblioterapiím a hagioterapiím. Bibliodrama vychází z metody psychodramatu, které se zrodilo z hledání nové formy dramatického vyjádření ... Bibliodrama se používá zejména jako forma skupinové psychoterapie. Metoda bibliodramatu vychází z filozofické analýzy hry H. G. Gadamera (1900-2002) a spočívá v odehrávání biblických příběhů formou divadla.*“ Zde vidím velký rozdíl mezi tvořivou

dramatikou a bibliodramatem zde popisovaným. Dramatická výchova nevychází ani není postavena na terapii, jejím účelem rozhodně není léčit a jejími účastníky nejsou pacienti nebo klienti jakkoli duševně nemocní.

Autorka článku pokračuje líčením postupu nebo proběhu lekce bibliodramatu: „Bibliodrama začíná společnou hlasitou četbou biblického textu, kdy dochází k ztotožnění se s některou z postav, o které se následně hovoří. Účastníci vyjadřují své sympatie či antipatie k jednotlivým postavám ... *Účastníci se ztotožní s nějakou postavou, rozeberou ji, a pak je zvolena nová postava. Změnou rolí se mění i posuzování situace a tak dochází i ke změně úhlu pohledu na danou postavu či situaci. Vedoucí skupiny může vstupovat do hry, klást otázky nebo vytvářet herní konstelace. ... Biblický text se otevírá prostřednictvím spontánního ztvárnění, při kterém se zdůrazňují pocity a blízkost textu k životu. Během hry dochází k velmi intenzivnímu prožívání, kdy velký díl na úspěchu terapie leží na samotném terapeutovi, který musí dokázat skupinu řídit a usměrnit tak, aby se hra pro pacienty nestala nebezpečnou. Nejedná se o hru do volných chvil, ale o velmi závažnou práci, na které se účastníci podílejí celou svou osobností.“ Zaujala mě tato poněkud odlišná metoda bibliodramatu, která vede hráče (nebo z jejich pohledu spíše pacienty) k výběru jedné postavy knihy (Bible), s níž se ztotožní a jakmile ji rozeberou, vyberou si další postavu. Současně i z této části článku vyplývá, že zde je bibliodrama pojato jako součást léčebného procesu postaveného na biblioterapii, kde účastníky nejsou obvykle děti, ale spíše pacienti – především „neurotikům se somatickými poruchami, citově narušeným pacientům, dále pacientům s určitými závislostmi (zvláště alkoholikům), některými formami schizofrenie a pacientům s doznávající psychózou. Je možno ji předepsat pacientům na traumatologických a ortopedických odděleních, zdravotně postiženým pacientům a pacientům s diagnostikou rakoviny“¹⁶. Tím se však takové pojetí bibliodramatu liší od dramatické výchovy, jejíž podstatou a cílem není léčit své pacienty, ale působit na osobnostní a sociální rozvoj i rozvoj obrazotvornosti pomocí improvizace, hry v roli, kdy si hráč jakoby „obuje boty někoho jiného“.*

Další rozdíl, který mezi tímto typem bibliodramatu a tvořivou dramatikou vidím, je přílišný důraz na „sebepoznání“ v oblasti bibliodramatu. Dramatická výchova klade

¹⁶ <http://kruciata.sk/?obsah=1506#27>

také důraz na sebepoznání, jejím cílem však není zkoumat jen své osobní pohnutky, motivy apod. ale také naučit se vnímat druhé, jejich stanoviska, pocity, motivace jejich jednání atd.

Eva Machková ve své knize Úvod do studia dramatické výchovy (str. 68) poukazuje na několik omylů a mýtů spojených s dramatickou výchovou. Jedním z omylů, jak píše, jsou také „tendence zaměňovat dramatickou výchovu se sociálním výcvikem, s happeningem nebo psychoterapií.“ Podle ní „jsou to lidské činnosti, které užívají příbuzných, někdy dokonce zcela totožných postupů (např. hru v roli), ale v jiné situaci a souvislostech, s jinými cíli a v jiných sestavách a podobách.“ Autorka dále připomíná, že „velmi nebezpečná je záměna dramatické výchovy za psychoterapii, která se týká osob, jejichž duševní obtíže se stávají nesnesitelnými jak pro svého nositele, tak pro jeho okolí ...“ Psychoterapie je léčebná disciplína, která patří výhradně do rukou psychiatrů, a proto jakýkoli laický zásah do ní je nežádoucí.

Dalším rozdílem, který vidím mezi dramatickou výchovou a bibliodramatem je volba textu a cíl, o nichž jsem se již výše zmínila. Učitel DV nejprve vybere téma podle potřeb a zájmu žáků a podle toho hledá příslušný text nebo metody zpracování, kdežto bibliodrama má naprosto opačný postup. Z biblického textu volí a hledá vhodná témata ke zpracování.

Podle popisu jednotlivých fází přípravy praktické práce s Biblií v článku uvedeném na adrese http://www.bible-cz.org/nap_pom/moderatorPodrobne.html je součástí realizace fáze, která účastníky obrací přímo k textu a vedle je k podrobnému čtení textu v různých překladech, jelikož vycházejí z toho, že má-li text čtenáře skutečně oslovit, musí mu čtenář nejprve rozumět. Úkolem všech zúčastněných je tedy prostudovat různé verze textu, barevně označit opakující se slova, místní a časové údaje či vystupující osoby, a učitel (moderátor) jim poté klade otázky vztahující se k textu - typu: „V čem je text důležitý pro nás? Co si z něj vezmu pro svůj život?“ Odtud pokračují dál k osobnímu prožití textu tak, aby zapojili biblický text do života účastníků a mohli být osloveni a proměněni na základě onoho textu. I tento postup je poněkud odlišný od postupů DV, kde není třeba zevrubně studovat daný text, pokud se z nějakého vychází, a současně DV coby předmět nebo zájmová činnost je určena především dětem, kdežto výše uvedený postup práce bibliodramatu vyžaduje (usuzuji dle nároků na zúčastněné) již účastníky dospělé. Navíc tento postup je ukončen meditací, kterou moderátor navodí

pomocí zhasnutí světla, tichou hudbou, zapálením svíce, promítnutím obrazu na stěnu nebo doprostřed kruhu. Všichni jsou zticha, přemýšlí nad svými dojmy a prožitky, každý si své pocity nechává pro sebe a poté je lekce ukončena závěrečnou modlitbou. Meditace zde tedy pravděpodobně nahrazuje konečnou reflexi – rozhovor nebo verbalizaci prožitého, kdy hráči vyjádří své osobní zážitky a zkušenosti ze hry.

Vraťme se však ještě na okamžik k ženě, s jejíž definicí jsem začala. Jedná se o Doc. PhDr. Mireiu Ryškovou, Th.D. z katedry biblických věd, z jejichž závěrů, definic a zkušeností bych chtěla především vycházet, jelikož se nejvíce přibližují mému vlastnímu chápání bibliodramatu (práci s Biblií s využitím dramatických prvků). Podle docentky Ryškové je bibliodrama systém práce s biblickým textem ve skupině probíhající ve třech fázích: 1. warming up (doslova „rozehřátí“), 2. aktivity, 3. reflexe. Vzniklo v 70. letech v Německu jako protiváha suchého teologického textu se snahou o oživení a změnu pohledu na Boží slovo. V bibliodramatu se podle ní setkáváme s několika rovinami – s rovinou **lidské zkušenosti**, což znamená, že biblický text v sobě obsahuje rovinu archetypální (tyto archetypální struktury jsou realizovány v zachycené lidské zkušenosti a aktualizovány v realizaci textu jako konkrétní zkušenosti daného adresáta), dále s rovinou **transcendentní**, která je postavena na zkušenosti s Bohem, jelikož biblický text je textem náboženským, tedy textem, skrze nějž se člověk může setkat na osobní rovině s Bohem (pro nevěřícího zůstává tento přesah na rovině zobecněné lidské zkušenosti). Pojítkem skupiny je zájem o bibliodramatickou práci, nový přístup k biblickému textu (na rovině prožívání).

Při osobním rozhovoru s paní docentkou Ryškovou a na základě jejího popisu postupů, metod a cílů bibliodramatu jsem nabyla přesvědčení, že bibliodrama je svou formou, zpracováním, metodami a cíli práce téměř srovnatelné s dramatickou výchovou. Ačkoli paní docentka používala jiné pojmy a neužívala termíny jako dramatická hra, improvizace apod., přesto mluvila o stejných principech a metodách známých v dramatické výchově pouze s tím rozdílem, že zde se dramatické výchovy využívá pouze ve vztahu k Biblii, z níž čerpá nepřeberné množství námětů a možností využití staleté lidské zkušenosti.

5.2 POROVNÁNÍ CÍLŮ BIBLIODRAMATU S DV

Podle různých výpovědí uvedených výše vyplývá, že existuje několik pohledů

na pojem bibliodrama – první vnímá bibliodrama jako jedno z tvořivých metod nahlédnutí do života a situací různých biblických postav za účelem setkání se a poznávání biblického textu „empiristickou“ formou, tedy na základě vlastních zkušeností a zážitků, zatímco druhý je vnímá jako jednu z léčebných metod využitelných pro duševně nemocné pacienty, jejichž hlavním cílem je vyřešení určitých duševních problémů formou terapie postavené na biblickém textu.

Cíle první varianty mají větší podobnost s cíli dramatické výchovy. Cílovou skupinou zde mohou být i děti, což u druhé varianty je možné pouze v případech duševně či emočně narušených dětí (dětí v diagnostických nebo výchovných ústavech). Přesto se bibliodrama nezaměřuje výhradně na děti, ale jeho „protagonisty“ jsou také dospělí lidé, ať věřící nebo nevěřící.

Cílem dramatické výchovy je především rozvíjet osobnost člověka, působit na jeho celkový rozvoj vstupem do rolí jiných postav, situací, dějů apod. a získáním nových zkušeností vstupem do fiktivních situací. Stejně cíle si klade i bibliodrama pouze s tím rozdílem, že jeho výchozím bodem je vždy Bible coby Boží slovo a kromě sebepoznání a poznávání druhých (mezilidských vztahů) dochází také k hlubšímu poznávání a chápání Boha. Bible je tedy v této rovině vnímána jako text, skrze nějž se účastník nebo skupina může setkat s Bohem na osobní rovině. Proto také v bibliodramatu stojí ve hře text (Bůh), jednotlivec a jeho svět (zkušenosti a znalosti), skupina a jejich vzájemné reakce v rámci bibliodramatického procesu interakce. Pojetí bibliodramatu a jeho obsah se tak rozšiřuje o další složku – Boha, kterého mohou hráči touto formou blíže nebo jinak poznat. Tím se také od dramatické výchovy odlišuje, jelikož obsahuje určitou spirituální složku a je zde kromě závěrečné reflexe věnován větší prostor k osobnímu duchovnímu hledání, meditaci a odpočinku, jak podotkla Prof. Ryšková. K tomu slouží jako prostředek koncentrace a „doprožití“ předchozích aktivit ticho a mlčení nebo tichá modlitba, což lze do jisté míry uplatnit i s dětmi.

Studiem (nahlédnutím) do pojetí bibliodramatu je mně samé první z obou nastíněných pohledů bibliodramatu bližší svými způsoby práce, metodami, nahlížením na text i cíle práce s Biblií. Vlastně se ve své podstatě jedná o totéž, oč se nyní při práci s dětmi ve větší míře snažím – o přímé prožití situací a rolí biblických postav, o porozumění, chápání a poznávání všech vztahových rovin (vztahy mezi Bohem a člověkem a mezi lidmi navzájem) a o setkání s Bohem na osobní rovině.

6. OSOBNÍ VÝCHODISKA PRO PRÁCI S BIBLÍ

Domnívám se, že moje práce s dětmi je poněkud specifická, a proto vidím za důležité uvést a popsat své osobní cíle a východiska pro práci s Biblií. Kromě toho chci v této kapitole ukázat, kterým směrem se moje práce s dětmi ubírá a jaké jsou mé obecné i specifické cíle a úkoly coby učitelky křesťanské výchovy.

Mnohé z toho jsem již uvedla výše. Pracuji na plný úvazek pro církev a mou náplní je kromě jiného i (nebo především) práce s dětmi z věřících rodin. Na svých programech pracuji s dětmi věkově smíšenými – od 4 do 14 let věku, které pravidelně navštěvují naše nedělní bohoslužby nebo páteční setkání, které obvykle probíhá u někoho doma, jelikož náš sbor nemá své vlastní prostory. Jednou do měsíce s dětmi vyrážím do přírody, na výlety, podnikáme různé soutěže, turnaje (turnaj v člověče nezlob se, turnaj v pexesu, ping-pongový turnaj) apod..

Hlavní náplní a cílem našich setkání však nejsou zábavná odpoledne nebo víkendy, ale snaha předat dětem víru v Boha, podnítit je k osobnímu setkání a životu s Ježíšem, zprostředkovat jim znalost Božích atributů, zásad a pravd i znalost Písma, jejímž středem a centrem je Bůh zjevující se lidem a ukazující svou moc, lásku, starost a své záměry, vést je ke službě Bohu (ne z povinnosti, ale z lásky a vděčnosti k němu) a ukázat jim, že život křesťana nespočívá na zákazech a příkazech, ale na osobním vztahu s Bohem a odpuštění, které nám Ježíš na kříži „vydobył“. Jak ve své knize Citlivé vyučování říká Karyn Henleyová: „Učit neznamená jen předávat informace, učit znamená dotýkat se životů. ... Učit znamená otevřít doširoka dveře Božího království a říci: „Potkal jsi už mého Otce? A znáš jeho Syna? Není úžasný? Pojd'me spolu a poznávejme jej lépe!““ Křesťanství tedy není a nemá být pouze nějaké „nedělní styl náboženství“, ale každodenní život ve vztahu s Bohem, který proniká do všech oblastí lidského života, mění priority člověka, smysl života, formy chování a jednání s druhými.

Abych jim své cíle nepředávala jednotvárnou a nudnou formou, snažím se předávat je různými tvořivými způsoby, které nyní rozšířily a obohatily i metody dramatické výchovy. Metody mnou dosud využívané byly kreativní, ale postrádaly možnost se na daném tématu přímo podílet. Je známo, že člověk se učí různými způsoby – pomocí

všech smyslů, ale procento zapamatovaného se liší. Nejlepší způsob výuky je pomocí získaných zkušeností. Čínské přísloví říká: „Co slyším, zapomenu. Co vidím, to si zapamatuji. Co dělám, to znám.“¹⁷ Jde o přímou zkušenost, což „je cosi, co se nám přihodí a aktivuje to naše smysly: zrak, sluch, čich, chuť a dotyk. Čím více z těchto pěti smyslů je zapojeno, tím silnější zkušenost a stopy po ní.“¹⁸

Já jsem doposud dětem zprostředkovávala možnost využití při „učení“ všech pěti smyslů, ale jen zřídka jsem jim umožnila vstoupit do role, předat jim osobní zkušenost, umožnit jim vyzkoušet si danou situaci přímo a na vlastní kůži a tak jim onu zkušenost předat tou nejlepší formou. Metody DV jsou tedy pro mě novou, „třináctou“ komnatou, kterou jsem nyní objevila a otvírám ji, aby moje práce byla efektivnější a měla dlouhodobé nebo přímo trvalé výsledky na dušním i duchovním životě jednotlivých dětí. Ovšem, musím i zde připomenout, že jsem především učitelkou křesťanské výchovy, proto DV vnímám spíše jako pomocnou metodu pro mou práci, stejně jako je využívána v jiných výukových předmětech, tedy jako aplikovanou metodu pro práci s Biblií.

Dalším úkolem mé práce je přiblížit se k dětem, získat jejich důvěru a zbudovat s nimi vztah, který je bude doprovázet na další cestě životem (a snad i společné cestě za Pánem, rozhodnou-li se jít někdy stejnou cestou). Věřím, že při práci učitele je velmi důležitý vztah k dětem, který ony rychle vycítí a rády přijmou, je-li upřímný a opravdový. K tomu také slouží především aktivity v neformálním prostředí, výlety a činnosti, které nás sbližují, kde mám čas naslouchat dětem, být s nimi, hrát si s nimi, přizpůsobit se jejich přáním a nápadům využití volného času.

¹⁷ Karyn Hanleyová: Citlivé vyučování, str. 83.

¹⁸ Karyn Henleyová: Citlivé vyučování, str. 80.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. SEZNÁMENÍ S PROJEKTEM „TAJEMSTVÍ STARÉ KNIHY“

Projekt připravený pro děti byl koncipován jako čtyřdenní „minitábor“ pro děti ve věku od 6 do 12 let, tedy pro děti prvního stupně školní docházky. Uskutečnil se v rámci podzimních prázdnin ve dnech 25.- 28.10.2007 v příjemném prostředí malebného statku ve vsi Rohozec u Kutné Hory, který jsme si pronajali. Už na přihlášce děti četly: „Vydejte se spolu s námi za dobrodružstvím jedné z nejstarších, nejrozšířenějších a nejčtenějších knih na světě – BIBLE. Pojděte s námi strávit 4 napínavé dny plné her, soutěží, akce, Bible i čerstvého vzduchu, které vyvrcholí hledáním truhlice s pokladem.“ Tajemství staré knihy tedy spočívalo v objevování Bible, Písma svatého.

1.1 POPIS PLÁNŮ A CÍLŮ PROJEKTU

Už na jaře téhož roku jsem měla touhu připravit pro děti několikadenní dětské soustředění nebo minitábor, který by děti vybavil nejen hlubšími znalostmi Bible, ale také prožitím některých příběhů na vlastní kůži. Nikdy předtím jsem podobný projekt neuskutečnila, proto se jednalo pro mě osobně o naprosto novou záležitost a zkušenost. Doposud jsem s dětmi trávila pouze dopolední lekce v rámci nedělních besídek nebo týdenních sborových dovolených, které sbor každoročně pro své členy během letních dovolených pořádá a kde děti měly své rodiče i svůj vlastní odpolední program. Na dětských křesťanských táborech, kterých se každý rok spolu s organizací Royal Rangers účastním, jsem spolu s oddílem mně svěřeným celý den, ale veškerá organizace a zodpovědnost za chod tábora leží na jiných. Proto jsem tentokrát stála před oblastí ještě neprobádanou a zkušeností neprožitou. Jaké byly tedy moje hlavní cíle?

Prvním a hlavním cílem bylo zábavnou formou ukázat dětem na důležitost Bible – Božího slova v jejich každodenních životech. Jelikož Bible je věřícími považována za Bohem zprostředkované slovo, jím plně inspirované a tudíž neomylné, má tedy tu zvláštnost, že mění životy lidí, pokud Slovo zde napsané vírou přijímají a jednají dle něho. Chtějí-li věřící poznávat svého Pána – trojjediného Boha – je dobré, aby Bibli

četli co nejčastěji a znali její obsah i učení, proto jsem chtěla do dětí zasadit „semínko“ touhy po poznání Slova Božího i jeho Původce.

Dalším cílem, těsně navazujícím na onen první, bylo odhalit dětem skutečnost, že Bible není nikterak nudnou a neosobní knihou, že má své konkrétní děje i zápletky a že je zdrojem poznání, moudrosti i řešení nejrůznější situací. Při bližším studiu a četbě biblických knih dojdete totiž k tomu, že mnohé všeobecné jevy lidského života popisované v biblických příbězích jsou lidem společné, a proto si měly děti osobně uvědomit, ba dokonce prožít, že se Bible týká bezprostředně i jich samých a také že tento text není nijak vzdálený a odtažitý, ale že se vztahuje na každého člověka a jeho nejhlubší i nejintimnější problémy. Toho jsem chtěla docílit využitím různých dramatických prvků a metod a vlastní četby Bible.

Hlavním cílem projektu bylo umožnit dětem poznat vybrané postavy, dozvědět se o nich co nejvíce informací a spolu s nimi zažít situace popsané v Bibli. Chtěla jsem především, aby děti hlavní hrdiny blíže osobně poznaly, vyzkoušely si být v jejich kůži, zažily jejich boje, trápení, způsoby řešení konfliktních situací a mezilidských vztahů, našly pojitko mezi nimi a jejich chováním a uvědomily si, že ač jsou to postavy z „dávnověku“, jsou nám stále blízké svým životem, zkušenostmi a situacemi, nichž se nacházejí. Vybrala jsem si tedy 4 postavy – Jozua, Nehemjáše, Ježíše a Pavla - které jsem chtěla dětem blíže představit a začala jsem k nim vyhledávat veškeré možné informace jak z Bible, tak z různých slovníků, komentářů a biblických biografii. Každé postavě jsme měli věnovat jeden celý den a projít s ní takřka celý její život podle příběhů uvedených v Bibli. Chtěla jsem spíše respektovat jednotlivé popisy příběhů a projít paralelně jejich životy.

Mým původním záměrem pro první lekci bylo děti seznámit s místem tvorby Bible a života většiny hlavních hrdinů Bible – s Izraelem, jeho kulturou, podmínkami i zvukným jazykem tohoto národa. Tak měl náš první „let“ začínat. Vlivem nedostatku času jsem tuto část změnila a omezila na několik úvodních informací, které jsem si připravila, a průpravných her a znalostních cvičení.

Posledním a poněkud vedlejším cílem bylo připravit děti na celostátní, respektive celocírkevní biblickou soutěž pro děti ve znalostech knih Nehemjáše a Ježíšova života podle Markova evangelia, která se skutečně na začátku března roku 2008. Už z dřívějších zkušeností mám vyzkoušené, že pokud děti knihu či daného hrdinu biblické

knihy poznají na základě různých pomocných her a cvičení nebo doprovodných etud, popřípadě pantomim, lépe si jednotlivé pasáže pamatují, což je dobrý vklad do soutěže, na kterou se všechny děti kupodivu velmi těší a důsledně připravují.

Kromě toho jsem chtěla, aby si děti Bibli osobně „osahaly“ a naučily se v ní také hledat jak jednotlivé knihy Bible, tak i různé informace o daných postavách. Přála jsem si, aby program byl pro děti pestrý a zajímavý a aby si kromě poznávání biblických postav také samy vyzkoušely upéct nekvašený chléb, pokusily se samy vyznat v mapě a podle ní orientovat, naučily se znát základní mapové značky, dokázaly využít logické myšlení při luštění jednotlivých šifer, vyzkoušely si orientaci v noci v přírodě a být všímavé k prostředí i lidem kolem sebe.

Do projektu jsem plánovala zařadit činnosti uskutečněné na čerstvém vzduchu a s tím spojenou pohybovou složku - běh, chůzi lesnatým terénem a jiné organizované sporty a hry, aby se děti zvyklé dnes většinu času trávit u počítače, dostatečně rozhýbaly.

Do programu našeho projektu jsem plánovala zařadit také různé volnočasové tvořivé činnosti, práci se dřevem, přírodninami, pestrou nabídkou materiálu spojeného s podzimem a přírodou vůbec apod..

Dále mým cílem bylo naučit děti základním pojmům a technikám DV, jako je štronzo, živé obrazy, mapování prostoru, smyslové vnímání předmětů - naslouchání, poslech hudby, vnímání chuti, zjišťování hmatem atd.. V některých případech jsem tyto činnosti a techniky plánovala zařadit přímo do tématu, jiné jsem chtěla s dětmi vyzkoušet zcela samostatně.

Součástí našeho projektu měly být zpěv a tanec, které souvisejí s duchovní (náboženskou) složkou projektu. Děti jsou ze svých církevních sborů zvyklé zpívat různé křesťanské písně zvané „chvály“, mnohé z nich už tyto písně doprovázejí hudebními nástroji (flétnou, kytarou, klávesami) i tancem, proto jsem jim chtěla dát prostor, aby během minitábora využily svých „talentů“, učily se navzájem různé písně i pohybové aktivity s nimi spojené.

Děti měly přijet na náš tábor ze tří různých měst (Kolín, Lysá nad Labem a Trutnov). Bylo pochopitelné, že některé se znají spíše povrchně nebo vůbec ne, proto jsem chtěla, aby se během 4 společných dnů seznámily, navázaly nové vztahy nebo prohloubily vztahy dřívější. Víím, že lidi vždy spojují společné zážitky a činnosti, na

nichž se spolu podílejí, proto jsem chtěla, aby kromě organizovaného času ve družstvech měly ještě i jiné příležitosti ke společným hrám a zážitkům.

Do projektu jsem zakomponovala další složku, ryze soutěživou, která udržovala všechny zúčastněné v neustálém napětí a snaze plnit jednotlivé úkoly, aby se na konci dopátraly pokladu zamčeného na tři západy. Děti proto byly hned od začátku rozdělené do tří družstev, která spolu po celou dobu zápolila a sbírala klíče k otevření zámků truhlice s pokladem.

1.2 CHARAKTERISTIKA SKUPINY

Na čtyřdenní soustředění jsem zvala především školní děti ve věku od 6 do 12 let věku. Na „tábor“ se přihlásily téměř všechny školní děti navštěvující náš sbor a dále děti sousedního sboru Apoštolské církve v Lysé nad Labem. Celkem se přihlásilo 21 dětí, z toho dvě děti byly předškolního věku a byly tak trochu do „počtu“, protože „doprovázely“ maminku, jež se mi nabídla jako pomoc při nejrůznějších aktivitách. Kromě dětí se „tábora“ účastnili čtyři vedoucí jako pomocníci a současně vedoucí jednotlivých oddílů. Také poměr mezi chlapci a děvčaty byl, dá se říct, vyrovnaný. Chlapců přijelo 9, dívek 10 (kromě dvou předškolních holčiček). Některé děti (děti z téhož církevního sboru) se navzájem více méně dobře znaly z nedělních setkávání nebo ze společných táborů a jiných aktivit pořádaných církví, ovšem byly mezi nimi také jiné děti, které jely na podobnou akci poprvé a nikoho tam neznaly. Skupina byla také dostatečně velká na to, aby zaručovala pestrou různorodost osobností a povah.

I věkové rozpětí dětí bylo tentokrát optimální ve srovnání s mými předchozími zkušenostmi. Obvykle mám totiž na starosti děti se širším věkových rozpětím. Na sborové dovolené se často sejdou děti od 4 do 14 let, kde je mnohem náročnější a někdy až nemožné zaujmout všechny děti v jejich věkovém rozdílu. I když bylo na tomto „táboře“ věkové rozpětí poněkud širší, nebylo pro mě tak obtížné zaujmout jejich pozornost a pracovat s nimi.

Ještě před započítím tábora jsem rozdělila děti do tří oddílů tak, aby věkový průměr i schopnosti jednotlivých družstev byly co nejvyváženější. Oddíly tak byly srovnatelné jak počtem, tak věkovým rozpětím i schopnostmi dětí a přitom velmi různorodé. Týmy tvořily smíšené skupiny tvořené jak chlapci, tak i děvčaty. Jednotlivé týmy jsem od sebe odlišila provázky tří barev (modré, červené a žluté), které si děti přivázaly na zápěstí

pravé ruky. Děti se díky šňůrkám spontánně pojmenovaly „modrásci“, „žlutásci“ a „červenáčci“.

1.3 POPIS PROJEKTU

Poněvadž prostředkem k dosažení výše uvedených cílů bylo setkání se čtyřmi biblickými postavami, náš projekt dovedl děti o tisíce let zpátky. Tak jsou děti čtyřikrát vyzvány k odletu za poznávacím zájezdem kulturních pamětihodností státu Izrael. Nicméně během letu letadlo proletí díky stroji času na palubě „proláklinou času“, díky níž se ocitnou o stovky a tisíce let zpátky v zemi Izrael. Místo vysokých skleněných a betonových budov se před nimi rozprostřou pláně a pohoří hornatého Kenaanu a setkávají se tak s Jozuem, válečníkem, který stojí před nelehkým úkolem dobýt kenaanskou zemi. Při jiném letu se stejnou leteckou společností se dostávají do doby, kdy se Izrael stal římskou provincií a v Betlémě se narodil Král všech králů. Další den se děti dostávají na perský dvůr, přímo do královského paláce krále Artaxerxe, kde potkávají tamního číšníka Nehemjáše. Poslední den následuje ještě jeden přesun časem do doby života apoštola Pavla a dalších zvěstovatelů Ježíšova učení, kteří s odvahou nesli evangelium do všech jim dostupných míst. Podrobnější popis jednotlivých postav, cvičení, her a aktivit s nimi spojených uvádím v kapitole 2 praktické části této práce.

Jelikož Bible jako stará avšak stále aktuální kniha je nepřeborným zdrojem pokladů nezbytných pro náš duchovní život a požehnání, i náš projekt má své vyvrcholení v pokladu, ryze materiálním a hmotném, který má však být požehnáním a odměnou za každodenní snahu objevování tajemství Písma a plnění všech úkolů. Družstva tedy hned na začátku svého putování najdou svitky se zprávou napsanou v hebrejštině, mateřském jazyce Izraelců. Vyluštěním svitku mohou děti najít cestu k pokladu. Ovšem poklad, který na ně na konci celého „tábora“ čeká, je uzamčen třemi zámky. Děti sbírají klíče i jednotlivá písmena „šifry“, aby rozluštily text, jehož znění je spíše hádankou, nad kterou musí děti přemýšlet a vytáhnout z ní další souvislosti a směr k pokladu. Zde příkládám znění hádanky (původně psané hebrejsky – četlo se tedy zprava doleva, jak je u hebrejského textu běžné):

*Bible, stejně jako voda, život dává nám,
Bible je jako mapa, kterou vymyslel náš Pán.
I ty mapu vyhledej,*

*pokladu se dopátrej.
U kolínské louže hledej mapu k truhle,
betonový čtverec poradí ti cestu tuhle.
Podle ní se vydej dál,
Uvidíme, kdo pokladu bude král.*

Hádanka je má přivést k mapě, na níž je naznačeno místo truhlice s pokladem. Podle ní se děti vydají hledat vrchol svého snažení – poklad. Ovšem i zde je problém. Klíčů je mnoho a jen tři z nich jsou ty pravé. Každé družstvo musí vyzkoušet své klíče, nikdo však neví, kdo vlastní jediné správné klíče, aby otevřel starou dřevěnou truhlici. Odměnou jsou dětem bílá trička s obrázkem a veršem písně „Bible, to je Boží dopis poslaný všem lidem“, kterou se děti během dnů učily, a další drobnosti a sladkosti spolu se sešitem plným hádanek, kvízů a doplnění z příběhů čtyř hrdinů Bible. Tím celý projekt končí.

Ačkoli byly děti hned v úvodu „tábora“ rozděleny do družstev a tudíž mezi sebou celé čtyři dny zápolily, byly okamžiky, kdy jsem týmy spojovala dohromady, aby mezi nimi nevládla trvalá rivalita a abychom mohli některé činnosti lépe a snadněji vykonat.

1.4 POPIS MÍSTA

Náš projekt se částečně odehrával v budově, částečně venku v přírodě a obojí mělo své kouzlo. Vesnici ani její okolí jsem neznala, proto jsem se několikrát před započatím celého projektu zajela na statek a jeho okolí podívat, prozkoumat celý terén, najít nejvhodnější místa k venkovním hrám, zjistit různé pamětihodnosti vesnice i rizika, která se tu mohou v podobě rybníků, hlubokých lesů nebo rušných silnic skrývat. Na internetu jsem také prostudovala historii vsi, její původ i zajímavé osobnosti z tohoto místa pocházející. To všechno bylo důležité pro přípravu jednotlivých her a cvičení.

Bývalý statek manželů Mašínových ve vsi Rohozec, který jsme si pronajali, byl zrekonstruován za účelem realizace veřejného projektu určeného tělesně i mentálně handicapovaným dětem navštěvujícím různé speciální školy ve Středočeském kraji, které na tomto statku tráví pobyty podobné školám v přírodě. Součástí statku je tedy i keramická dílna a prostorná zahrada se dvěma ovečkami a králíky na jejím konci. (Musím přiznat, že ovečky děti nadchly ze všeho nejvíc, ale majitelé statku ovečky během našeho pobytu odvezli do jejich zimoviště, a tak s námi nezůstaly až do konce.)

Objekt je dvoupatrový, v přízemí se nachází prostorná jídelna s ložnicí a nahoře větší sál naprosto ideální pro naši činnost, protože v něm téměř chyběl nábytek, na zemi ležel koberec a v rohu matrace, které jsme při svých aktivitách rádi využívali. Místnost byla také vzdušná a světlá. Bylo to skutečně vhodné místo pro naši práci. Jedinou nevýhodou objektu bylo poněkud příkré točité schodiště, po kterém děti někdy velmi zbrkle běhaly pouze v ponožkách nebo klouzaly po zadku, což způsobilo několik drobných nehod a modřin. Majitelka statku nás také upozornila na míru hluku, která by měla z chalupy „vycházet“ pro klid sousedů, jelikož dům stál přímo na návsi a byl v bezprostřední blízkosti sousedního domu. To všechno jsme se snažili respektovat a dodržovat, abychom neztratili důvěru majitelů a mohli si statek zase někdy příště pronajmout.

2. REALIZACE PROJEKTU „TAJEMSTVÍ STARÉ KNIHY“

Program každého dne byl rozvrstven do dopoledního, odpoledního a večerního bloku, přičemž každý den je letadlo s podivným strojem času na jeho palubě přenášelo do různých biblických dob, situací a k různým postavám popsáným v Písmu. Jednotlivá období a místa jsem si musela předem nastudovat i z různých knih a komentářů, abych byla schopná dětem v některých případech předat věrohodný obraz dané doby.

Zde následuje popis jednotlivých činností každého dne, tak jak šly za sebou bez téměř jakéhokoli osobního komentáře. Mé vlastní zhodnocení a celková reflexe projektu bude tvořit samostatnou kapitolu této práce.

2.1 ÚVODNÍ LEKCE PROJEKTU

Úvodní lekce je takovou typickou dětskou bohoslužbou s písněmi, krátkým slovem s použitím vizuální pomůcky a následné hry ukončené modlitbami:

1. **Písně s křesťanskou tematikou**, tzv. chvály s doprovodnými tanci nebo ukazováním, kterými děti graficko-pohybově vyjadřují slova písní a zároveň si tak lépe pamatují text písní. Písně jsou rytmické a radostné. Všechny svým obsahem vyvyšují a uctívají Boha a vypráví o jeho moci, slávě a dokonalosti.
2. **Krátké slovíčko** o důležitosti Bible (*celý text je uveden v Přílohách*).
3. **Rozdělení do tří družstev** a vysvětlení pravidel celotáborové hry, rozdělení barev provázků pro jednotlivá družstva i prezentace pravidel chování na statku.
4. **Hra na zkratky Nového zákona**: Úkolem dětí je posbírat co nejrychleji všechny zkratky knih Nového zákona a poskládat je podle toho, jak si myslí, že jdou knihy NZ za sebou. Záměrem byla znalostní soutěž, jelikož děti z tábora pocházejí z křesťanských rodin, které Bibli běžně používají.
5. **Soutěž**: Děti jsou stále v družstvech a jejich dalším úkolem je poslechnout si jednu hebrejskou píseň a určit, jaké hudební nástroje v ní dokážou rozeznat.
6. **Letenky**: Děti dostaly letenky El AI Izrael Airalines LTD, které si měly vyplnit, aby mohly spolu s námi odletět na první poznávací zájezd do státu Izrael. Letadlo mělo svůj přesný čas odletu, který všichni musí dodržet. Tím byla vyhlášena asi 20minutová přestávka.

2.2 HLAVNÍ ČÁST PROJEKTU „TAJEMSTVÍ STARÉ KNIHY“

2.2.1 JOZUE

Ještě než popíšu celou lekci o Jozuovi, dovolu mi vysvětlit důvody takového výběru. Jedním z ryze praktických důvodů byl fakt, že jsme právě na našich pravidelných nedělních besídkách „pohřbili“ Mojžíše, jehož nástupcem se Jozue stal, a proto byla lekce o Jozuovi pro mě také takovou vstupní branou do další etapy našich nedělních setkávání. Ale nebyl to jediný důvod.

Po úvodní lekci a krátké přestávce jsme se opět sešli v horní místnosti. Děti se společně postavily na dvě matrace ležící na zemi, zavřely oči a já jsem je svým klidným pomalým vyprávěním přivítala na palubě letadla, které má tu zvláštnost, že dokáže létat časem a prostorem, poté jsem je vyzvedla nad letiště, obletěly jsme vesnici Rohozec a vylétly vysoko do mraků. Let byl plynulý, bez jakýchkoli potíží, až tu najednou ... turbulence, silné záchvěvy, záškuby, divoký vír, ... ještě okamžik a letadlo opět získává svou stabilitu. Ubírá na výšce, klesá, rychlost se snižuje a pomalu dosedá na travnatý povrch. Všude kolem jsou šedé plátěné stany, mírné kopce a pláně, kousek dál burácí rozvodněná řeka a my můžeme vystoupit z letadla.

1. **Průzkum místa:** Děti tiše, bez řečí vystoupí z „letadla“ a podle popisu okolní krajiny se snaží zorientovat. Jsou vyzvány, aby přemýšlely, kam je letadlo přeneslo a podle toho začaly v dané krajině jednat a chovat se. Jakmile v daném prostředí „zdomácní“, zeptám se dětí, jak se v daném prostředí cítí (bezpečně, nejistě ...) a kde si myslí, že se ocitly.
2. **Cvičení – zvědové:** Do situace tak trochu nečekaně vstoupí hlavní postava (přímý vstup učitele do role) v kostýmu a s vousy a děti hádají, koho daná postava představuje. Děje se to pomocí otázek, které muži kladou, ale on může odpovídat pouze dvěma hebrejskými slovy ano/ne (ano – „kchén“, ne – „lo“). Děti buď zjistí, kdo je onen muž, nebo se jim sám představí jako Jozue, vůdce izraelského lidu. Vysvětlí svou situaci i dobu, v níž se ocitly. Jozue právě hledá odvážné muže (a ženy), které by mohl vyslat na tajnou misi – průzkum města Jericha s vysokými hradbami. Každé družstvo dostane svůj podrobný popis cesty vyznačený na mapě vesnice (každý jde jinou cestou a na jiné místo). Jejich úkolem je vydat se k cíli

cesty a přinést důkaz, že Jericho navštívily. Během jejich mise je ovšem nesmí vidět místní obyvatelé ani členové jiných družstev, proto se musí celou dobu plížit vesnicí a skrývat. Koho by některý z místních obyvatel zahlédl, na 10 sekund zkamení a nesmí postupovat dál. Jakmile najdou cíl a důkaz jejich splněné mise, vrátí se zpět na statek.

3. **Krátká reflexe:** Sedíme v kruhu a Jozue (učitel v roli) se ptá všech dětí: „Jak jste se cítily v roli zvědů? Je těžké být špiónem? Co bylo nejtěžší? Byla mapa přehledná? Kdo udával směr vašemu družstvu? Co bylo na konci cesty? Jaký důkaz jste přinesly?“
4. **Dobytí Jericha:** Nyní nastává čas boje o dobytí Jericha. Jozue připravuje lid na tuhý boj. Děti si mají představit nějakou starověkou zbraň, kterou drží v ruce, a začít se pomocí simultánní pantomimy připravovat na boj (střílet kuší, házet kopím, máchat mečem ...). Z matrací, židlí a dalšího materiálu postavíme hradby Jericha a děti se pod vedením Jozua připraví k boji. V tuto chvíli dáme dětem příležitost a prostor vymyslet způsob, jakým může Jozue dobýt město Jericho. Děti se rozdělí do oddílů a mají několik minut na to, aby vymyslely svůj vlastní způsob a strategii dobytí města. Poté jednotlivá družstva rozehrají své scény, ale jejich úkolem je, aby své scénky předvedly jako zpomalený film – krok po kroku až ke zřícení hradeb.
5. **Četba biblického úryvku:** Poté si daný příběh přečteme z Bible a srovnáme naši strategii boje s Jozuovou, která byla postavena na Božím vedení a poslušnosti Božích příkazů.
6. **Doplnění příběhu - Akán:** Jozue (stále učitel v roli) vypráví dětem, jak po dobytí Jericha z ničeho nic začali Izraelci ve svých dalších bojích prohrávat. Vždyť Bůh jim přece slíbil, že bude s nimi bojovat a že jim vydá celou zemi za dědictví. ... Důvod této nečekané změny se děti dozví na audio nahrávce, na níž je podán kousek příběhu o Akánově krádeži. Děti mají pozorně poslouchat a pak po oddílech vymyslet jeho konec – konec příběhu Akána a jeho rodiny. Každý oddíl se pokusí napsat konec jako vyprávění a poté své představy o závěru příběhu přečtou a případně sehrají ostatním. Příběh jim poté pustíme na audiokazetě, aby slyšely a zkonfrontovaly své vlastní příběhy s realitou Bible. Kdo má nejpřesnější popis konce příběhu, dostává další klíč. (*V příloze jsou popisy konce příběhu 3 skupinami*).

7. **Znalostní soutěž:** Poté kniha Jozue mapuje jednotlivé boje, proto následuje „znalostní soutěž“ mezi oddíly spočívající v dobývání jednotlivých částí území Izraele. Na tabuli je pověšena velká mapa tehdejšího území Kenaanu, které mělo podle zaslíbení patřit Izraelcům, a děti svými splněnými úkoly zabírají jednotlivá území tak, že každé družstvo dostane Bibli se seznamem úkolů. Záměrem této hry bylo naučit se hledat v textu a umět se v družstvech domluvit na strategii plnění úkolů v určitém časovém limitu. Šlo tu také o získání dalších klíčů a šifer.
8. **Zopakování příběhů:** Po zhodnocení celé hry a převyprávění hlavních událostí Jozuova života se děti rozloučí s Jozuem a vrací se zpět do současnosti. Tím je program týkající se Jozuova života u konce.

2.2.2 ZHODNOCENÍ

Celkovou reflexi projektu uvedu na závěr popisu všech lekcí. Zde bych však chtěla uvést několik vlastních postřehů, jež mě během psaní a vybavování vzpomínek a chvil s dětmi vyvstaly. Víím, že děti byly do her, soutěží a seznamování se s biblickou postavou Jozua vtažené a mnohé informace zde podané si až doposud pamatují, přesto se mi nepodařilo je vtáhnout do děje a situací Jozuova života, jelikož jsem nevyužila dostatečně metod a možností dramatické výchovy. Tím byla moje práce s Jozuem neúspěšná.

2.2.3 JEŽÍŠ

Volbu Ježíše podnítilo několik důvodů. Jak jsem již uvedla výše, jedním z nich byla celocírkevní biblická soutěž postavená na Markovu evangelium a Nehemjáši (to prozrazuje i volbu další postavy, kterou byl Nehemjáš). Dalším důvodem byla skutečnost, že příběhy všech čtyř evangelíí popisujících události Ježíšova života jsou plné zápletek, konfliktů, zajímavých příběhů a jeho postava sama o sobě je naprosto fascinující. Je to Spasitel lidstva a jako takového jsem ho chtěla dětem předat i s jasnou zvěstí evangelia o jeho smrti za naše hříchy i jeho vzkříšení.

Druhý den po snídani opět děti dostaly letenky společnosti El Al Izrael Airlines, které vyplnily a připravily se k odletu tak jako včera. Dnes s tím rozdílem, že mé vyprávění doplňují zvuky letadla, letušek, cestujících apod. podle toho, koho si v tu

chvíli se zavřenýma očima představují, ale musí stále pozorně poslouchat rytmus, výšku i tempo mé řeči a podle toho své zvuky přizpůsobit. Po dosednutí letadla na zem mají děti podle předmětů umístěných na podlaze před nimi poznat, do jakého období přiletěly.

1. **Vánoce:** Na podlaze leží vánoční ozdoba, zabalený dárek, betlémská hvězda, jesle s miminkem. Děti si předměty tiše prohlédnou, sednou si a zavřou oči. Požádám je, aby si na základě předmětů zde položených vytvořily v mysli svou představu. Co se jim při pohledu na věci vybavilo? Jaká situace, chvíle, období, vůně ...? Děti se svěřují se svými představami. Všichni se shodují, že jsou uprostřed Vánoc. Prvních Vánoc na světě. Rozdělí se do svých družstev a každé z nich podle Bible nacvičí krátkou vánoční etudu z pohledu pastýřů, obyvatel Betléma, kteří odbývají Josefa s Marií žádající o nocleh, a tří mudrců, jak narození Ježíše vnímali.
2. **Cvičení – Tesař:** Krátké vyprávění o tom, co se stalo po odchodu mudrců. Ježíš byl jako všechny děti, rostl, chodil do školy a učil u svého otce v dílně jako tesař. Následuje cvičení. Děti si vyzkouší, jak se Ježíš učil v tesařské dílně. Děti se rozdělí do družstev, každý dostane jeden hřebík a jejich úkolem je co nejrychleji zatlouct hřebíky do dřevěného hranolu tak, aby se neohnuly. Nejrychlejší družstvo s nejmenším počtem ohnutých hřebíků vítězí a dostává klíč i šifru.
3. **Hra – satan:** Ježíš se stal dospělým mužem a z tesařské dílny vyšel do ulic a do kraje kolem Galilejského jezera, aby kázal. Předtím však byl vyveden na poušť, kde se modlil a postil a satan ho pokoušel. Satan vždy útočí na něco, co je nám milé, drahé, co máme rádi. Děti jsou vyzvány, aby si sedly do kruhu a na chvíli tiše přemýšlely nad něčím, co je jim skutečně vzácné, co mají rády (ať je to věc, člověk...). Poté vstanou a přinesou tu konkrétní věc nebo aspoň něco, se jí podobá, má s ní nějakou podobnost... (důraz je kladen na to, aby věc nebyla velká). Opět si spolu sedneme a každý v kruhu ostatním poví, co si vybral, čím je mu daná věc drahá a proč ji zvolil. Poté dají děti předměty na jednu stranu místnosti. V tuto chvíli se já jako vedoucí stávám satanem, o kterém Ježíš sám řekl, že je „zlodějem, jenž přišel, aby kradl, zabíjel a ničil“ (Jan 10,10). „Satan“ ukradne dětem jim drahé předměty a odnese si je do svého království temnoty. Úkolem dětí je dostat se z jejich království (Božího království) z jedné strany místnosti na druhou pro své předměty a odnést je zpět. Satan, jak je z Bible známo, není všemohoucí ani

vševědoucí, a proto musí každou chvíli kontrolovat, zda se nic nehýbe. Když se otočí a uvidí někoho se hýbat, je daný člověk ochromen jeho pohledem a padá k zemi. Ostatní mu mohou pomoci tím, že ho dostanou domů. Tam je znovu uzdraven a může pokračovat, aby dostal svou věc zpátky. Po skončení hry si sedneme do kruhu a vyprávíme si své dojmy a vracíme se k Ježíšovu příběhu.

4. **Šimon na lodi:** Nyní děti dostanou do rukou fiktivní vzkaz od Šimona, který se svým bratrem a dalšími společníky lovil po celou noc ryby, ale nic nechytily. Vzkaz je určen jeho ženě. (*Vzkaz jeho ženě naleznete v příloze.*) Dopis si společně přečteme a přemýšlíme nahlas nad tím, jak se Šimon cítil. Poté děti vytvoří ze židlí, matrací, spacích pytlů apod. loď, do níž se posadí a všichni představují Šimona. Tiše, mimoslovně nebo s pouhými citoslovci předvádějí jeho pohyby a pocity zároveň. V tu chvíli jde kolem Ježíš (učitel v roli) a požádá Šimona, aby mohl vstoupit do lodi. Děti nevědí, koho učitel reprezentuje, spojí se proto a domlouvají se, zda mu dovolí vstoupit. Kladou mu různé otázky o původu onoho člověka, kde se tu vzal apod.. Poté, co mu dovolí vstoupit na loď, Ježíš mu řekne, aby vyplul na hladinu a vhodil sítě do moře. Děti se opět radí, zda mají toho muže poslechnout nebo ne. Pokud ho neposlechnou, nevyrazí na moře a nechytí ryby. Zde záleží na dětech a jejich rozhodnutí věřit nebo nevěřit Ježíšovi. Děti v naší skupině však příběh znají, a proto vyjely na hlubinu, společně vhodily sítě a vytáhly tolik ryb, že se jim sítě trhaly. Celou scénu děti předvádějí pantomimicky – házení i vytahování sítí, tíhu nákladu i práci s vesly. Do děje vstoupím a přečtu, jak příběh pokračoval a děti dál hrají narativní pantomimu. ... Šimon Petr si náhle uvědomil, jak je hříšný, poklekl před Ježíšem plný strachu a bázně a požádal Ježíše, aby od něho odešel, ale Ježíš řekl: „Neboj se, od této chvíle budeš lovit lidi.“ ... Následuje otázka: „Co to znamená, že Šimon bude lovit lidi? Jak bychom takového člověka nazvali?“ (slovo rybář od slova ryby). Děti vymýšlejí různé, některé i legrační názvy pro člověka lovícího lidi („lidulov“, „lovlid“, „chytolid“, „lidalov“, „lovec lidí“ apod.) Poté se děti rozdělí do družstev a napíší za Šimona nový vzkaz jeho ženě. (*Vzkazy naleznete v příloze.*) Po přečtení 3 podobných vzkazů si spolu sedneme a snažíme se najít přívlastky Šimonových nových pocitů – šťastný, veselý, zaskočený, užaslý ... (podle Lukáše 5,1-11)

5. **Putování do Jeruzaléma:** Díky tomu Ježíš získává své učedníky a následuje hra,

v níž všechny děti představují učedníky, kteří Ježíše doprovázejí a cílem jejich poslední cesty je Jeruzalém. Jde o venkovní hru (obdobu šipkované). Záměrem této hry, v níž bohužel chybí prvky dramatické výchovy a je spíše venkovní hrou, mělo být určité napětí vyvolané cestou podle fáborků neznámým terénem, snaha plnit stanované úkoly související s Ježíšovými příběhy a naučit se dešifrovat různé typy zpráv. Jedním z daných úkolů bylo upéct nekvašený chléb, připravit 5 otázek pro interviu s Ježíšem nebo si vylosovat jeden příběh z Ježíšova života a dramaticky (pantomimou, etudou, vyprávěním v citoslovcích) ho ztvárnit.

6. **Ukončení příběhu:** Po jejich návratu dochází ke zhodnocení jednotlivých úkolů, rozdávání klíčů a předvedení tří etud. Přihlízející družstva vždy hádají, o jaký příběh se jedná. Abychom příběh o Ježíšovi uzavřeli, a přitom neopomenuli to nejdůležitější - jeho zatčení, odsouzení, ukřižování i zmrtvýchvstání - děti tiše poslouchají závěr Ježíšova působení zde na zemi z audiokazety. Celý blok je na konci uzavřen krátkým vysvětlením evangelia – dobré zprávy a písněmi díky za Ježíšovu smrt na kříži.

2.2.4 ZHODNOCENÍ

Dnes vím, že téma (postava) Ježíše je velmi náročné na dramatické zpracování, jelikož Ježíš je specifickou postavou – lidský i božský zároveň, což nikdo z nás není, proto se s ním v tomto ohledu nemůžeme srovnávat. Lepší by tedy bylo vybrat nějakou postavu, která buď Ježíše doprovázela, nebo se v evangeliích pouze mihla a z její perspektivy pak představit Ježíše, její pohledy na něj, pocity obdivu, úžasu, radosti, zvědavosti nebo i zklamání a odmítnutí. Takovou postavou může být sama Marie, jeho matka, která mnohému až do konce nerozuměla, či jeden z méně známých učedníků nebo Nikodém, člen židovské rady, který byl Ježíšem přitahován a zároveň se bál o svůj post a postavení, prožíval svůj vnitřní zápas, hledal odpovědi na své dlouholeté otázky, byl pravděpodobně součástí rozhodování při soudním procesu Ježíšovy viny (Ježíš před radou – Marek 14,53-65) ... Postav kolem Ježíše je nepřeberné a snadnější na zpracování situace, doby a okolností Ježíšova života i různých konfliktních situací, do nichž se Ježíš a lidé kolem dostávali.

2.2.5 NEHEMJÁŠ

Další, už několikrát zmíněnou postavou, byl Nehemjáš, královský číšník a příslušník židovské diaspory. Musím podotknout, že zaměstnání číšníka té doby nemělo tu podobu, jakou známe z restaurací a kaváren dnes. Tehdejší číšníci byli obdařeni velkou královskou důvěrou, poněvadž v té době bylo běžné zbavit se krále nebo jiného významného člověka pomocí otráveného nápoje. Současně však to bylo rizikové povolání, jelikož číšník musel před zraky krále ochutnat nápoj, aby se zjistilo, není-li vskutku otrávený. Jeho postavení u dvora mu tedy umožňovalo přístup k samotnému králi. Nehemjáš je zajímavou postavou, která ač žije v exilu, miluje svou vlast a dělá kroky k její nápravě. Nehemjáš je také zobrazen jako muž modlitby, a tak se kromě možnosti připravit děti k biblické soutěži můžeme od tohoto Božího muže naučit různé zásady a spolu s ním řešit problémy, které s jeho rozhodnutím opravit hradby Jeruzaléma, vyvstaly.

Další ráno jsou děti už samy připraveny k odletu a těší na další příběh. (Musím přiznat, že mě samotnou překvapilo, jak děti dané lekce nadchly a zajímaly.) Letenky jsou vyplněny a děti stojí na matracích očekávající další výstup do mraků. Opět je slovně – svým vyprávěním - přenáším z vesnice do biblických zemí, ovšem tentokrát naše letadlo nemíří do Izraele, ale přistává kousek od zimního sídla perského krále, u hradu Šúšanu v Babylónii. Děti zatím neznají jméno hrdiny, s nímž se mají setkat. Vstupujeme společně na hrad, kde se setkávají s různými postavami. Začíná první hra:

- 1. Hra na povolání:** Postavíme se do kruhu a dospělí začnou jako první jednoduchou pantomimou předvádět uprostřed kruhu nějaké zaměstnání. Děti hádají. Poté chodí naprosto dobrovolně doprostřed kruhu i děti a také pantomimicky předvádějí různá zaměstnání. Po chvíli hru zastavíme a zeptáme se dětí, jaké povolání zde předvedené mohli lidé na hradě vykonávat. Jednotlivá zaměstnání z hradu píší děti na papír. Poté se zeptám, jaké z oněch povolání bylo nebezpečné. Byl to číšník. Krátce dětem popíšu funkci nejvyššího číšníka a následuje další hra, tentokrát soutěživá.
- 2. Hra na číšníka:** Na stole v kuchyni je sedm kelímků a v nich sedm různých nápojů. Každé dítě dostane slánku a po družstvech přicházejí ke kelímkům, ochutnají postupně každý nápoj a své odhady napíší společně v družstvech do tabulky. Kelímky jsou přikryté alobalem, v němž jsou díry pouze na brčka. Děti tak

ochutnávají velmi sladkou šťávu, kávu bez kofeinu, kakao, nealkoholické pivo, hořký čaj, vodu, kyselou šťávu z okurek.

3. **Čtení textu:** Děti se posadí na koberec a já předčítám biblický úsek od první kapitoly knihy Nehemjáše. Děti se tak dozvídají, kdo byl oním číšníkem a kam se vydal. Jeho hlavním úkolem, který celá kniha Nehemjáše vykresluje, bylo opravit hradby Jeruzaléma. Hrad Šúšan je však vzdálen mnoho tisíc kilometrů od Jeruzaléma, a tak se Nehemjáš musí na svou cestu náležitě připravit.
4. **Kimova hra:** Každé družstvo dostává jeden kufr plný různých věcí nezbytných na cestování. Věcí je v každém kufru 30. Oddíly mají vymezený čas. Od okamžiku odstartování děti otevřou kufr, přehrabávají se ve věcech a snaží si zapamatovat co nejvíc předmětů. Po dvou minutách musí kufr zavřít, dostanou papír a tužku a v rozmezí dalších dvou minut napíší čitelný seznam všech věcí, na které si vzpomenou. Nejlepší družstvo je odměněno dalším klíčem.
5. **Stavba domu:** Z dětí se nyní stanou zedníci, kteří mají postavit dům, do něhož by se všichni vešli. Nejprve si povíme, jaké činnosti mohou dělníci vykonávat – tukat kladívkem, házet maltu, skládat cihly, uhlazovat štuk na zdech... Poté dostávají prostor vytvořit dům i jednotlivé místnosti. Je to chvíle jejich samostatné práce, kdy se učí domlouvat se mezi sebou a pracovat na společném díle. Jejich dům v polovině stavby přeruším krátkým vyprávěním: „Kolem vás žijí sousedé, kteří už nějakou chvíli sledují vaši činnost, a vaše stavba je jim trnem v oku. A tak se sejdou a začínají vymýšlet různé plány, jak vám práci překazit. Co uděláte? Jak se budete bránit?“ Děti vymýšlejí taktiku boje a postaví se jako sochy do pozice jejich vlastní obrany. „Když se sousedé dozvěděli, že jste na boj připraveni, stáhli se vymysleli jiný plán. Sešli se, aby se vám vysmívali.“ Děti vylezou zvnitřku stavby a zkoušejí vymyslet, jak se mohou sousedé vysmívat. Jednotlivé nápady píšou na papírky a házují dovnitř stavby. Poté jsou vyzváni, aby se nyní opět jako zedníci vrátili do stavby domu a poslechly si, co všechno jim sousedé vzkazují. „Jak se cítíte, když slyšíte všechny ty hrozné řeči? Dostavíte to vůbec? Nechcete to radši vzdát?“ Ne, děti staví dál, nevzdávají se – pantomimicky vykonávají práce zedníků a svou pantomimu doplňují pouze zvuky citoslovcí nebo jednoslovnými výpověďmi. Nyní přichází pošťák (učitel v roli) a přináší dopis pro jedno z dětí. Učitel v roli si předem vyhlédne dítě, kterému dopis předá. Ostatní děti se postaví kolem a poslouchají

znění dopisu. Je to dopis od jednoho ze sousedů. Děti kolem něj jsou jako jeho myšlenky, které nahlas říkají, co jemu se honí hlavou. Poté všichni zasednou a diskutují o pravosti dopisu i o správné odpovědi na něj. Pomáhám jim otázkami: „Má odejít a setkat se sousem? Třeba nám chce opravdu pomoci? Co budete dělat? Jak mu odpovíte?“ Společně pak napíší odpověď na dopis podle toho, jak myslí, že mají jednat. (*Dopis od jednoho ze sousedů je uveden v příloze.*) Děti se opět postaví do pozic zedníků a rozehrají svou roli, dokud dům cele nedostaví. Poté mě jako vedoucí provedou celý domem a jednotlivými místnostmi.

6. **Diskuze:** Sedneme si v jednom z pokojů a já se nejprve dětí ptám na jejich pocity při neustálém přerušování stavby ze strany sousedů. „Co se vám honilo hlavou?“ Poté děti seznámím s Nehemjášovou situací, která se velmi podobá té naší. I on se z číšníka stal zedníkem, který se spolu s dalšími Izraelci snažil obnovit hradby Jeruzaléma, aby byli chráněni před okolními nepřátelskými sousedy. Diskuze: „Jak se podle vás cítili Nehemjáš a Izraelci, když měli kolem sebe tolik nepřátel a nebyli chráněni? Co je podle vás napadalo? Cítily jste se někdy podobně? Jak jste reagovaly?“ Nepřátelé navíc vymýšleli různé taktiky, aby Nehemjáše odradili od stavby. Podíváme se do Bible, jak na všechny útoky reagoval Nehemjáš: výsměch (3,34) – Nehemjáš reaguje: 3,36-37; fyzický útok (4,2) – Nehemjáš a Izraelci: 4,3,8,11; dopis (6,2 a 6-7) – Nehemjáš: 6,8. Nehemjáš se nenechal odradit, stále se modlil a Izraelci nakonec stavbu dokončili za 52 dní. (Nehemjáš 6,15-16)
7. **Slavnost:** Po dokončení hradeb uspořádal Nehemjáš slavnost Hospodinovu. Sešli se na náměstí a Ezdráš, znalec Božího zákona, lidem předčítal z tehdejší Bible (pěti knih Mojžíšových). I my mezi sebou připravíme slavnost Hospodinovu. Děti jsou zvyklé chodit pravidelně do sboru, na bohoslužby, ale jsou pouhými konzumenty, pasivními účastníky. Nyní se však stanou hlavními aktéry. Každé družstvo připraví pro ostatní kus bohoslužby, jak ji znají z nedělních setkávání.
8. **Odlet:** Tím se dostáváme na závěr Nehemjášova příběhu a usedáme do letadla, abychom se vrátili zpět do současnosti.

Večerní soutěž - Kufr

Večer byla pro děti připravena soutěž po vzoru televizní soutěže zvané Kufr. Soutěž byla tříkolová spočívající na znalostech i schopnosti se vyjadřovat, rychle reagovat,

hbitě odpovídat a mimoslovně odhalit daný pojem. V prvním kole šlo o to uhádnout během 1 minuty slova na stěně za zády soutěžícího tak, že mu členové jeho družstva popisovali nebo slovně vysvětlovali, o jaké slovo se jedná, přičemž nesměli použít kořen daného slova.

Druhé kolo bylo podobné, s tím rozdílem, že slova se nevysvětlovala slovně, ale pomocí pantomimy.

Třetí kolo bylo poněkud odlišné. Družstva dostala ve 3. kole postupně 3 obrázky a měla uhodnout, k čemu se daný předmět používal, případně jak se jmenuje (př. korouhev, staré tesařské nářadí, starověký trůn s podnoží, šófar a jiné.).

2.2.6 APOŠTOL PAVEL

Jako čtvrtou postavu z Bible jsem zvolila apoštola Pavla, protože jeho životní etapy a zkušenosti popisuje velká část Skutků i některé jeho dopisy psané sborům, jež založil. Současně jsem chtěla dětem přiblížit dvě postavy Starého a dvě postavy Nového zákona.

Poslední den našeho tábora a poslední let do minulosti. Děti jsou jako každé ráno po snídani připraveny na odlet a opět se letadlo odlepuje od rampy a nabírá rychlost i výšku. Děti tleskají do rytmu a určují tak tempo letu, chvíli přeletu přes „hlubinu času“ a postupné přistání doprovázené rytmickým tleskáním a mými poznámkami o průběhu letu. Přistáli jsme ve starověkém Řecku, u přístavního města Tesaloniky, nyní nazývané Soluň, odkud o mnoho let později vyšli dva muži známí jako Cyril (Konstantin) a Metoděj.

1. Právě kolem prochází mnoho lidí a jdou do jakési budovy. Budeme je následovat a uvidíme, co se bude dít. Do budovy vstupuje muž (učitel v roli) a začne mluvit (podle Skutků 17,3). Kdo je tím mužem? Děti se ho začínají ptát, klást mu otázky a tak zjistí, kdo je daná osoba.
2. **Scénky:** Děti se rozdělí do svých družstev a vylosují scénku z Pavlova života, kterou ostatním zahrají. Jedno družstvo ukáže formou krátké etudy obrácení Saula na cestě do Damašku, druhé jeho zážitky z první misijní cesty na Kypr a třetí jeho ukamenování v Lystře, kde ho těsně před tím chtěli provolat za krále.
3. **Vesnická bojovka:** Několikahodinová bojovka spočívá v tom, že děti dostanou

papír s 30 úkoly a ty plní. Jsou-li skutečně pozorné a splní 1. úkol (přečíst si pozorně všechny úkoly), zjistí, že nemusí plnit vše, ale jen úkoly pod čísla, které jsou násobkem tří. Ani tato hra v sobě neobsahuje žádné prvky DV a je pouhou hrou spojenou s plněním úkolů.

4. Tím byla postava apoštola Pavla uzavřena a do zhodnocení poslední soutěže se děti vrhly k vyluštění zprávy na svitku, aby zjistily, kde je ukrytá mapa vedoucí k pokladu. Jelikož družstva neměla všechny šifry, dostat je mohla hledáním v jedné z místností. Jakmile oddíly zprávu vyluštily, vyrazily hledat mapu a poklad ukrytý ve staré rozpadající se vodárně. Tím byl náš čtyřdenní projekt ukončen a děti se rozjely domů.

2.2.7 ZHODNOCENÍ

Poslední téma, jak je patrné, děti pouze naťukly a moc se o apoštola Pavlovi nedozvěděly. To bylo způsobeno nedostatkem času pod vlivem závěrečného luštění zprávy na svitku a hledání pokladu. Bylo nutné, aby děti všechno stihly, dokončily program, získaly poklad, sbalily si věci, uklidily po sobě a rodiče, které si pro ně přijeli, na ně dlouho nečekali. Důvod chabého programu (tématu) apoštola Pavla je tedy ve špatné organizaci a přípravě posledního dne. Díky tomu jsem také některé naplánované úkoly a body programu vypustila.

3. REFLEXE PROJEKTU „TAJEMSTVÍ STARÉ KNIHY“

Záměrem projektu bylo seznámit děti s biblickými postavami a prožít s nimi některé zajímavé momenty jejich života, povzbudit děti do čtení biblických příběhů a zábavnou formou jim ukázat na Bibli, která je stále aktuální živou knihou mluvící do životů lidí i dnes. Projekt jako takový měl velký ohlas u dětí i u dospělých pomocníků, jak může být patrné z jejich hodnocení, které níže v příloze přikládám. Pro mě osobně byla tato akce úspěchem v tom, že se mi podařilo poprvé v životě něco podobného zorganizovat i fakt, že to lze zvládnout.

Přesto, mám-li zhodnotit celý program s ohledem na prvky dramatické výchovy, které jsem především chtěla v souvislosti s projektem využít, musím konstatovat, že má mnoho nedostatků a chyb, které je dobré zpětně probrat a pojmenovat příčiny neúspěchu. Ten vidím především v následujících bodech:

1. První nedostatek je zřejmý už v samotné přípravě na projekt. Na základě několika přednášek dramatické výchovy v rámci studia jsem dospěla k názoru, že DV je především směsicí her a cvičení zahrnujících smyslové vnímání, seznamování, soustředění, uvolnění a především tzv. tématické hry, jak jsem je sama pro sebe nazvala. Dokonce i z knih, které jsem v rámci přednášek dramatické výchovy přečetla, jsem nabyla přesvědčení, že těžištěm DV jsou právě hry. Chybou bylo, že jsem si před přípravou a realizací projektu neprostudovala další knihy popisující cíle, metody a zásady DV, jinak by můj projekt vypadal úplně jinak.
2. Další velmi podstatnou chybou při přípravě projektu byla špatná koncepce, nebo také nevhodný výběr námětů (předloh) ve vztahu k potřebám a stanoveným cílům. Ačkoli jsem si cíle vytyčila, nezabývala jsem se obecně známými potřebami daného věkového stupně a podle toho nevybrala vhodné biblické kandidáty, kteří by dětem mohli být blízcí svými zkušenostmi nebo problémy. Jsem si vědoma toho, že jsem ne zvolila vhodné postavy a že moji volbu ovlivnily skutečnosti jako celostátní biblická soutěž nebo současné navazující téma našich nedělních vyučování.
3. S ohledem na mou teprve povrchní znalost dramatické výchovy a absenci zkušeností v tomto oboru jsem si na sebe vzala příliš velké sousto, když jsem se rozhodla s dětmi prozkoumat čtyři biblické postavy. Dle mého názoru jsem měla

začít svůj projekt něčím jednodušším, nebo pouze jednou či dvě postavami, a teprve potom vstoupit do zkoumání složitějších postav.

4. S tím souvisí i výběr postav. Důvody výběru oněch postav jsem již uvedla, ale dnes s odstupem času vidím, že ani např. výběr Ježíše nebyl příliš šťastný, jelikož postava Ježíše se tak vymyká našemu myšlení, chápání a chování. Ježíš je pro nás „nedostižným“ vzorem pro svou bezhříšnost, proto je těžké se s ním ztotožnit. Jsou situace, v nichž se můžeme ztotožnit s některými Ježíšovými situacemi, jako je např. jeho strach před ukřižováním (v Genezaretské zahradě), ale je jich velmi málo. Kromě toho si uvědomuji, že jsem zvolila ryze kladné postavy Bible, kterým se nedá téměř nebo takřka nic vytknout. V jejich příbězích sice nalézáme jakési konflikty a zápletky, nicméně pro nás coby chybní lidé je dobré „obout si“ boty osoby, která například selhala ve svém rozhodnutí a my se můžeme učit i z jejích chyb, nebo přemýšlet, jak bychom v její roli jednali my sami.

5. Zjevným nedostatkem, který byl zřejmý už na místě, byla určitá „předimenzovanost“ témat a aktivit, což vedlo k povrchnosti, jelikož pak nebylo možné všechno stihnout. Není možné lpět na svém plánu hodiny (projektu) a pokoušet se „probrat“ během jednoho dne celý životní příběh daných postav, pokud chceme, aby si děti odnesly z oněch příběhů něco víc, než jen znalost textu a děje. Snahou pojmout celý příběh postav se stane, že účastníci pouze povrchně a stručně nahlédnou do posloupností a etap života biblických postav. Z toho plyne poučení, že pro příští projekty je vhodnější vybrat například jen jednu postavu nebo jedno téma, které z různých stran prozkoumáme a prožijeme, než se snažit v tak krátké době obsáhnout život čtyř biblických postav.

6. Dalším omylem byla stále stejná družstva, která jsem hned na začátku vytvořila a oddělila od sebe barevnými stužkami. Při práci dramatické výchovy je důležité, aby se družstva obměňovala, tvořily se každou chvílí jiné skupinky, aby se tak mohly vzájemně více sblížovat, poznávat mezi sebou v různých skutečných i fiktivních situacích, prožívat spolu různé aktivity a zkušenosti z prožitých dějů, naučit se prosadit a spolupracovat navzájem, vyjádřit svůj názor, být užitečné sobě navzájem a společně něco vytvářet.

7. S tím souvisí i přílišný důraz na soutěživost mezi družstvy místo na téma projektu. Pokud by děti měly možnost různé postavy nebo situace řešit pokaždé

s jinou směsicí „hráčů“ ve skupině, byl by jejich pohled obohacen i o jiné možnosti – například o možnost seznámit se a sblížit s dalšími účastníky „minitábora“ nebo o schopnost spolupráce s různou směsicí lidí a charakterů, které neustálé střídání účastníků zajišťuje.

8. Smyslem a podstatou dramatické výchovy je dramatická hra, která hráčům pomáhá „obout si boty“ někoho jiného, nebo-li prožít roli někoho jiného, zatímco hry a cvičení jsou doplňkem nebo pomůckou. Já jsem těžiště dramatické výchovy až doposud vnímala především ve hrách a cvičeních, které se nějak tématicky vážou k příběhům nebo postavám, ale nevytvoří onen pomyslný most mezi realitou a fikcí a vstup do děje a jednání postav. Proto je v projektu kladen velký důraz na hry a cvičení místo na dramatickou hru a vstup do rolí. A to vnímám jako největší omyl mé práce.

9. Dalším důvodem častého zařazování her byl poklad na pozadí celého projektu, k němuž se děti ubíraly a aby získaly potřebné instrukce, potřebovaly šifry a klíče. Ty mohly dostat jedině za splnění úkoly nebo vítězství v soutěžích. A to je také nedostatkem projektu, jelikož závěrečný poklad se stal cílem projektu a ovlivňoval nebo omezoval průběh projektu tím, že hlavním záměrem dětí bylo získat co nejvíce klíčů místo prozkoumávání a poznávání děje ve fiktivní situaci, možnosti stát se součástí nějakého jednání v situaci, období anebo konfliktu.

10. Nedílnou součástí práce DV je také reflexe, tedy zveřejnění svých pocitů a jejich kultivování, zhodnocení situace, jak se daný konflikt řešil, co se událo apod.. Reflexe je, jak jsem pochopila, velmi důležitou částí postupu práce DV, nicméně já jsem s reflexí ve svém projektu příliš nepočítala, a proto ji zařazovala jen sporadicky. Pokud ovšem děti téměř nedostaly prostor vstoupit do dějů, vztahů, situací a konfliktů daných postav, nebyla ani potřeba nebo nutnost cokoli hodnotit, evaluovat.

A tak, ačkoli si na svém prvním projektu uvědomuji mnohé chyby, nepovažuji to za prohru, ale za výzvu hledat jiná řešení, zvolit jiné postupy, dále se v oboru dramatické výchovy vzdělávat a zkoušet to znovu a znovu, dokud se nenaučím volit správné postupy i cíle mé práce.

4. JINÉ MOŽNOSTI ZPRACOVÁNÍ PROJEKTU

V této kapitole chci nastínit jiné možné varianty či způsoby výše uvedeného projektu nebo možná doporučení, jak příště lépe využít metod DV v podobném či stejném projektu.

4.1 MOŽNÁ DOPORUČENÍ

Projekt založený na Bibli by měl příště obsahovat buď pouze jednu nebo nanejvýš dvě biblické postavy, které s dětmi blíže prostudují. Pokud mám vycházet z výběru postav v mém projektu, je důležité dát si pro příště pozor na volbu her a cvičení a nedovolit, aby hry převládly. Co se týče postavy Jozua, jde především o bojovníka, ale kloube se tu možná témata strachu převzít zodpovědnost, pocitu selhání při podvedení Gibeónany, volby mezi strachem z lidí a vírou v Boha ... ale mnohem zajímavější by možná bylo podívat na postavu Jozua z pohledu jeho ženy, jeho dětí, o nichž se v Bibli téměř ani nepíše, nebo z pohledu jednoho z mnoha izraelských mužů či žen, jelikož právě zde můžeme spolu s dětmi neomezeně improvizovat a rozvádět děj příběhu.

Stejně tak i při pohledu na postavu Ježíše. Už ve svém výčtu chyb a nedostatků jsem popsala, jak nesnadné je vstoupit do role Ježíše, o což bych se více nesnažila. Ježíšův život (tedy především jeho tříletá služba lidem) je velmi rozsáhlý a nedá se probrat v jednom dni. Zde je dobré vybrat pouze některé konfliktní pasáže, ale opět raději z pohledu různých pozorovatelů, ať už učedníků, farizeů, vojáků nebo některého ze zástupu či uzdravených. Kolem Ježíše vystupovalo mnoho osob a jelikož jeho služba byla tak ojedinělá, je jasné, že byla doprovázena nejrůznější směsicí pocitů. O Velikonocích chci s dětmi vyzkoušet vstup do role fiktivního vojáka, který byl účasten zatčení, ukřižování i následného vzkříšení Ježíše a pokusím se s dětmi vystopovat jeho pocity, pohnutky, způsob myšlení i různé možnosti, které jako voják měl a mohl využít. Chci tak na pozadí historických událostí zkoumat onu situaci z pohledu neznámého vojáka, který byl svědkem tak impozantní chvíle a jak na něj mohla zapůsobit.

Nehemjáš je možná pro mě osobně velmi zajímavou postavou, přesto tato postava není snadná k charakterizaci. Opět, jedná se o ryze kladnou postavu, v jejímž jednání neshledáváme žádné nedostatky. V popsáných příbězích nacházíme určité zápletky a

možnosti řešení, přesto se daná témata asi příliš neztotožňují s tématy, která by děti především zajímala.

Pro příští projekt je tedy rozhodně důležité nejprve zjistit, jaké jsou potřeby dětí přijíždějících na tábor, co by je zajímalo, s čím ony samy „bojují“, s čím se zaměstnávají, co řeší, a podle toho budu vybírat náměty a postavy Bible. Dokonce si myslím, že je lepší zvolit téma vztažené k aktuálním potřebám dětí, než vybrat postavy a u nich pak teprve hledat možná příbuzná témata. Mým úkolem je začít zkoumat a zjišťovat, co děti v současnosti řeší, jaké mají potřeby a co je zajímá.

Rozhodně budu volit postavy, které nehrají v biblickém textu příliš dominantní roli, a zvolím-li hlavní postavu příběhu, vyberu z jejího života i ty situace, v nichž musel např. bojovat se strachem, nejistotou, zklamáním, se zradou nebo svým osobním selháním. Kromě toho je třeba zpracované příběhy příště rozdělit do několika lekcí a každou lekci s dětmi udělat zvlášť s nezbytnou reflexí na závěr.

4.2 MOŽNOSTI ZPRACOVÁNÍ LEKCÍ

Zde uvedu možné varianty některých pasáží příběhů biblických postav, které jsem chtěla v rámci projektu dětem představit. Jde o způsoby, které mě při popisu projektu napadaly, nebo které jsem sama při čtení Bible zkusila vytvořit. Všechny tyto uvedené možnosti jsou ryze teoretické a abych zjistila, zda jsou vůbec reálně zpracovatelné, musím je s dětmi vyzkoušet.

4.2.1 JOZUE – IMPROVIZACE NA TÉMA PODVODU (Jozue 9. kapitola)

1. **Úvodní rozhovor** s dětmi o podvodu a pojmenování možných způsobů podvodu i pocitů doprovázejících podvedeného. Co je to podvod? Podvedl vás už někdo? Jak se cítíte, když vás někdo podvede?
2. **Pohled na Jozua:** Vykreslit pomocí hromadné pantomimy nebo soch, jak si děti představují Jozua na základě krátké citace nebo jedné věty, která ho velmi stručně až stroze popisuje – např. „Jozue byl muž na svém místě. Báł se Boha a byl dobrý vůdce.“
3. **Poskytnutí základních informací:** „Jozue nyní sedí pod stromem kus od tábora izraelského národa. Nechce s nikým mluvit. Krouť hlavou a nechápe, jak se to mohlo stát.“ Co se stalo? Ten příběh si můžeme zahrát a zjistit, co Jozua tak

zarmoutilo.

4. **Rozhovor s Jozuem:** Já jako učitel v roli mohu představovat Jozua, děti sedí kolem mě a snaží se se mnou navázat hovor a zjistit pomocí otázek, co se mi stalo. Z rozhovoru a otázek by mělo vyplynout, že Jozuův zármutek vyvěrá z nějakého podvodu, za kterým stojí 3 cizinci.
5. **Možnosti podvodu:** Děti se rozdělí do skupinek a vymyslí možnosti, jak byl Jozue podveden. Každé družstvo vytvoří krátké etudy, v nichž představí svou verzi podvodu s cizinci.
6. **Krátká informace pro děti:** Bůh Jozuovi řekl, že nesmí s žádnými národy uzavírat smlouvu, ale že je má zničit, jinak tyto národy ovlivní jejich způsob života a pohled na Boha. Když přišli za Jozuem a jeho pomocníky 3 cizinci oblečení ve starém omšelém šatu a řekli, že přicházejí zdaleka, uvěřili jim a uzavřeli nimi smlouvu, že jejich národ sídlící daleko na severu nenapadnou. Tři dny nato Izraelci zjistili, že uzavřeli smlouvu s národem sídlícím kousek od jejich tábořiště. Byli podvedeni...
7. **Vyjádření pocitů:** V tuto chvíli děti zaujmou postoj Jozua (sednou si „pod strom“) a vyjádří, co si podle nich Jozue v tuto chvíli myslí, co ho napadá, co cítí. Každý řekne jediné slovo nebo citoslovce, které bude vyjádřením jeho pocitů.
8. **Krátká informace učitele:** Začíná se stmívat a Jozue se musí vrátit do tábora. Všichni čekají na jeho rozhodnutí – zaútočit na národ Gibeónanů, nebo respektovat smlouvu, kterou s nimi uzavřeli.
9. **Rozhodnutí, jak se Jozue zachová:** Děti se opět rozdělí do skupin a společně rozhodnou, co Jozue udělá a zahrají to ostatním.
10. **Seznámení se s opravdovým (biblickým) rozhodnutím Jozua respektovat smlouvu a dokonce je bránit při napadení Gibeónanů cizími vojsky.**
11. **Závěrečná reflexe.**

Jiná lekce postavená na příběhu Jozua se může točit kolem dvou zvědů poslaných do Jericha a můžeme se zabývat postavami dvou zvědů nebo situací, do níž se dostali, nebo se zaměřit na nevěstku Rachab a její rozhodnutí ukrýt zvědy ve svém domě. V této situaci se můžeme zabývat otázkou důvěry i nejistoty – zvědové přišli do nepřátelského města a nemohli předem tušit, zda je Rachab nezná. Můžeme vytvořit přímé dialogy mezi zvědy a Rachab apod..

Kromě toho se můžeme zabývat postavou Jozua a Mojžíše, žáka a jeho učitele, a jejich vztahu a ztvárnit ve dvojicích různé typické situace mezi učiteli a žáky (jako živé obrazy nebo etudy) a zabývat se v rámci asociačního kruhu otázkou správného vztahu učitele a žáka.

4.2.2 JEŽÍŠ – VOJÁK JAKO OČITÝ SVĚDEK UKŘIŽOVÁNÍ

1. **Průpravná hra** na mapování a vykrývání prostoru, aby děti dokázaly vnímat prostor, který budou později využívat a zacházet s ním.
2. **Pomocná hra na vojáky:** Děti zabírají prostor a pochodují jako vojáci kolem dokola v prostoru. Během hry jim dávám rozkazy typu PRAVO VBOK, VLEVO VBOK, ZASTAVIT STÁT ... Kdo to splete, připojí se k jinému vojákovvi a dělá spolu s ním stejné pohyby jako vojáci v pluku. (nebo koho ve chvíli povelu k zastavení potkají a střetnou se s ním pohledem, spojí se a hra pokračuje dál, dokud spolu nechodí všichni a poslouchají povely svého „kapitána“).
3. **Vstup do tématu:** Děti se posadí a učitel jim představí mladého římského vojáka. Jmenuje se Antonius podle slavného vojevůdce Marka Antonia. Je to mladý asi 19letý muž ze zámožnější rodiny, který byl povolán k vojsku a odvelen do Judska. Máme zde kousek (úryvky) z jeho deníku, který si cestou psal. Učitel přečte kousek z fiktivních poznámek deníku mladého vojáka Antonia.
4. **Krátké etudy:** Rozdělí se opět do družstev a napíší ve skupinách jeho životopis do doby jeho dovelení do vojska – jak se jeho život ubíral do dnešního dne, kdy čteme jeho poznámky v deníku. Každé družstvo tyto 3-4 přelomové úseky jeho života odehraje.
5. **Další text z deníku:** Učitel uvede další čtení stručným komentářem: Antonius touží po domově, ale ví, že jeho vojenská služba trvá celých 16 let. Otec umírá a on je daleko od domova. Jeho jediným přáním je vrátit se zpět do Říma, ale ví, že to nejde.
6. **Diskuze:** Stýskalo se vám někdy po někom? Po kom? Jaké to bylo? Jaké člověk vnímá pocity? Po krátké diskuzi děti vytvoří nejprve jednotlivé sochy vyjadřující stesk a smutek po domově, a poté hromadné sousoší vyjadřující stesk.
7. **Text:** Učitel přečte další část deníku a děti při čtení hrají narativní pantomimu. Při

- pomlce děti strnou jako sochy v pohybu, který dělaly a při přečtení dalšího data a hodiny se opět rozhybou. Učitel čte až po Ježíšovu smrt. Zde se deník zastaví.
8. **Prázdňá židle:** Představuje vojáka. Děti se postaví kolem židle a vyjádří svůj postoj k vojákovu podle toho, jak daleko od něho se postaví a jako zaujmou pozici.
 9. **Krátká reflexe:** Děti se posadí do kruhu a s dětmi mluvíme o jeho dosavadních pocitech. Co se mu nyní honí hlavou? Jaký je jeho hlavní pocit? (nejistota, strach, pochybnosti, hrůza ...?)
 10. **Další část deníku:** Děti si lehnou na podlahu a v tichosti poslouchají poslední část až po situaci, kdy se musí rozhodnout, zda poslechnout kněze a lhát, nebo vrátit peníze a povědět pravdu. (POZOR! Spát při noční hlídce znamenalo tvrdý trest, v některých případech dokonce smrt.) Jak se rozhodne?
 11. **Rozhodnutí za Antonia:** Každé dítě dostane do dlaně korunu a postaví se do pozice vojáka majícího v ruce svůj měšec s penězi (korunu) a strne jako socha. Děti nyní představují vojáka a musí se v jeho pozici rozhodnout, co udělají – vrátí peníze a tím zradí i své kamarády, nebo budou lhát a peníze si nechají? Učitel (já) chodí kolem dětí a koho se dotkne, ten svým gestem (zavřenou dlaní s korunou uvnitř – NEVRÁTÍM, nebo s otevřenou dlaní – VRÁTÍM).
 12. **Dokončení deníku:** Děti se rozdělí do skupin a každá skupina odehraje poslední úsek příběhu, který už znají z deníku, a přidají jeho závěr - rozhodnutí a jeho další osud. Na svou scénu vymyslí poslední údaj v Antoniově deníku včetně skupinového rozhodnutí, zda peníze přijal, nebo je vrátil.
 13. **Závěrečná reflexe:** Učitel se zeptá na pocity dětí. Zda byly situace, kdy s vojákem soucítily, co by dělaly na jeho místě, jak se měnily jeho pocity a postoje vůči Ježíšovi? Byly v příběhu okamžiky, kdy jste se necítily příjemně? Vrátili byste peníze? Jak řešíte situace, kdy se musíme v nějaké pro vás složité oblasti rozhodnout? apod.

Poznámky z deníku vojáka Antonia:

Jaro 29 A.D. Odjezd z Říma. „*Proč zrovna já musím narukovat do Judska? V Římě je všechno, na co si vzpomenu. Co bude v tom špinavém Jeruzalémě? Už teď to město nenávidím!*“

Léto 29 A.D. V Jeruzalémě. „*Už několik dnů bydlíme v pevnosti Antonia kousek od*

Herodova chrámu. Co asi dělá moje rodina v Římě? Zatím jsem od nich nedostal žádnou zprávu. Snad je otec zdravý.“

Září 29 A.D. *Dopis od sestry. „Otec je stále nemocný. Už měsíce leží a není schopen vstát. Uvidím ho ještě někdy? O Tryfianě ani slovo. U všech bohů, snad na mě nezapomněla!“*

Další poznámky z deníku vojáka:

Březen 30 A.D.

„Blíží se velikonoční svátky. Říkají tomu tady pascha. Divný svátek, divné náboženství. Věří v jediného boha. A jak se kvůli němu přou. Nezvykl jsem si tu. ... Ptal jsem se dnes setníka Sylvana na toho Ježíše, kterého jsem včera viděl na ulici. Lidé mu tam provolávali slávu jako nějakému králi. Říkal, že někteří Židé ho mají rádi, jiní ho nenávidí. Někteří o něm říkají, že je Mesiáš, Spasitel, jiní si myslí, že je podvodník. Ale prý umí uzdravovat. Kéž bych se s ním setkal. Třeba by dokázal uzdravit mého otce.“

Čtvrtek (Pátek podle židovského pojetí) 22.00 (30 A.D.)

„Prý konečně dostali toho Ježíše. Zatkli ho v getsemanské zahradě. Ani se prý nebránil. Možná s tím dokonce počítal.“

Pátek 7:00

„Toho Ježíše přivedli do pevnosti Antonia k Pilátovi Pontskému, prokurátorovi. Pilát ho právě vyslýchá. Chtěl by ho propustit. Ale ti lidé venku křičí, aby ho dal ukřižovat. Co s ním nakonec udělají? Rychle! Musím být u toho!“

Pátek 10.00

„Pilát nařídil, abychom ho zbičovali. Je to opravdu asi blázen. Říká si král. ... Dostal mnoho ran bičem. Marius ho oblékl do červeného pláště a já jsem mu upletl korunu z trní. ... ještě hůl do ruky a je z něho hotový král. ...Tenhle by mého otce neuzdravil. Vždyť je to obyčejný chudák z Galileje ...

Pátek 10.30

„Bijeme ho střídavě holí i bičem. Klaníme se před ním a zdravíme ho: „Bud' zdrav židovský králi!“ ... Co je to za člověka? I když se mu posmíváme, bijeme ho tou holí, pliveme na něj, vůbec se nebrání. Jak je zvláštní!“

Pátek 11.00

„Konečně je vynesena verdikt. Pilát vydal rozkaz ho ukřižovat. Přivázali jsme tomu člověku k ramenům patibulum (příčné břevno) a vojáci ho hnali za město. Mě setník pověřil odnést na kopec cedulku s nápisem o jeho provinění. Pilát na něj nechal napsat: „To je Ježíš, král Židů.“

Pátek kolem poledne

„Tak už visí. Je na konci svých sil. Ani nebyl schopen donést kříž na kopec. Pod křížem ležely jeho šaty. Lucián navrhl, že o něj házet kostkami. Ten má ale štěstí, los padl na Luciána. Musíme čekat, dokud odsouzení nezemřou. Snad to nebude dlouho trvat.“

Pátek 12.30

„Co se to děje? Kde se tu vzala ta hrozná tma? Téměř nevidím na psaní ... každou chvíli sleduji toho člověka, Ježíše. Lidé po něm křičí a posmívají se mu a on se za ně modlí ke svému Bohu, aby jim odpustil.“

Pátek 15.00

„Tma konečně ustupuje. Co to ten Ježíš dělá? Něco volá! „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ Všichni čekáme, co se stane. ... Zemřel.“

Pátek 18.30

„To, co se stalo potom, bylo hrozné. Zemětřesení! Lidé zmateně pobíhali, křičeli, skály pukaly ... Hleděli jsme v hrůze jeden na druhého. Setník Sylván stál před křížem Ježíše a řekl: „On byl opravdu Boží Syn.“ Má pravdu? Byl to opravdu Bůh, komu jsme se tak neposmívali?“

Sobota 8.00

„Setník zavolal mě, Luciána a Rufa, abychom hlídali hrob, do kterého prý ještě včera večer uložili Ježíšovo tělo. Myslel jsem, že už o něm po včerejšku neuslyším.“

Neděle brzy ráno

„Mám hrozný strach. Nikdo mi neuvěří. Ani já sám tomu nemohu uvěřit. Viděl jsem muže v bílém rouchu, jak odvalil kámen z hrobu. Co to bylo? Prý anděl z nebe.“

„Ježíš zmizel. Hrob je prázdný! Ježíš byl zcela jistě Bůh. ... Co s námi bude?“

Neděle 10.00

„Kněží ve městě dali každému z nás váček plný peněz s příkazem, abychom lidem vyprávěli, že Ježíšovo tělo odnesli jeho učedníci, když jsme v noci spali. Ale to přece není pravda? Co teď?“

Další variantou týkající se Ježíšova příběhu je možnost hlouběji prozkoumat pocity jeho matky Marie. Je možné, jak jsem uvedla výše, začít tím, co musela prožívat, když otěhotněla a jen málokdo pravděpodobně věřil její „průpovídce“, že počala z Ducha svatého.

Událostmi Ježíšova života se můžeme hlouběji zabývat z pohledu jednoho z učedníků či nepřátelských farizeů. Ježíš si mezi 12 učedníků vyvolil tři, kteří mu byli nejbližší. Jak se cítili ostatní učedníci? Žárlili na ně? Měli zlost nebo to respektovali? I tuto otázku můžeme s dětmi rozebrat.

4.2.3 PAVEL – JEHO OBRÁCENÍ K BOHU (Skutky 9. kapitola)

- 1. Průpravné cvičení** – za účelem uvolnit a naladit členy skupiny na sebe navzájem i atmosféru spolupráce.
- 2. Četba krátké pasáže ze Skutků 7,54-8,1:** Zde je poprvé zmíněna postava Saula, pozdějšího Pavla. Děti si poslechnou tuto krátkou pasáž a zároveň dostanou odkazy na některá jiná místa v Bibli, kde se např. dozví místo Saulova narození nebo jméno jeho učitele. Poté se rozdělí do 3-4 skupin a na základě informací, které o Saulovi ze Skutků dostaly, vytvoří 4-5 bodů krátkého životopisu o muži Saulovi až po okamžik ze Skutků 7,54, který potom v krátkých etudách zobrazí.
- 3. Reflexe:** Učitel se spolu s dětmi posadí do kruhu a krátce s nimi zrekapituluje, co o postavě Saula vědí.
- 4. Brainstorming:** Děti si vezmou tužky a na velký papír napíší, co je napadne, když se řekne NENÁVIST. Krátce si o nenávisti povíme – jak se projevuje, jaké má důsledky...
- 5. Krátké vyprávění** o cestě Saula do Damašku za účelem pochytat všechny zde žijící křesťany podle Skutků 9,1-2 a knihy Anne de Vries Vypráví dětem, str. 221.
- 6. Stavba domů:** Děti se rozdělí do skupinek a každé družstvo vytvoří v místnosti jeden dům z města Damašku. Jakmile jsou děti hotové, domy si prohlédneme a pokračujeme.

7. **Učitel v roli:** Děti vytvoří dvě řady – jako cestu do Damašku – a já v roli Saula projdu pomalu kolem dětí, které budou přemýšlet, co prochází hlavou Saula spěchajícího do Damašku a jedním slovem nebo krátkou větou to vyjádří.

8. **Informace o dalším ději:** Když už byl blízko Damašku, zazářilo kolem Saula náhle veliké světlo z nebe. Saul padl na zem a uslyšel hlas Ježíše, který mu řekl, aby šel do města a čekal na další pokyny. Když světlo zmizelo, Saul vstal, ale když otevřel oči, zjistil, že je slepý. Nic neviděl.

9. **Cvičení na slepce:** Všechny děti jsou slepé. Rozptýlí se po místnosti a chodí v úplném tichu se zavřenýma očima. Jakmile vnímají v blízkosti někoho jiného, natáhnou k němu ruku a najdou si partnera. Vezmou se za ruce a snaží se poznat, kdo je oním partnerem. Po celou dobu ovšem nesmí mluvit. Poznat se mohou pouze pomocí hmatu. Jakmile oba poznají, koho drží za ruku, dojdou tiše do jednoho z připravených domů v Damašku. Nakonec všichni sedí coby slepí Saulové v domě a čekají na další pokyny.

10. **Pantomima:** Saul je slepý a bydlí v domě v Přímé ulici v Damašku. Co tam asi dělá? Děti se rozdělí do skupin podle toho, jak jsou v domcích a každá skupina vymyslí a předvede, co Saul během času v domě dělal. Co bychom dělali my, kdybychom neviděli?

11. **Krátká reflexe:** Dokážeme si představit, jak omezení jsou lidé, kteří nemohou vidět? Co může dělat slepý člověk? Jak se cítíte vy, když jdete například v noci tmou a nic nevidíte?

12. **Krátké vyprávění:** Děti se společně posadí do jednoho z domů a opět zavrou oči. Poslouchají další vyprávění: „Saul zůstal v domě a nikam nechodil. Kam by taky šel, když je slepý? Uběhl jeden den a nic se nedělo. Uběhl druhý den a opět nikdo nepřišel. Jako by na Saula všichni zapomněli. Co bude dál?“

13. **Popis pocitů:** Děti sedí v domě, zavřené oči a citoslovci nebo krátkými větami vyjádří pocity Saula. Poté vytvoří společné sousoší, které by mělo vyobrazit Saulovy nejsilnější pocity (možná strach, nejistota, otázka, smutek,...).

14. **Psaná modlitba:** Saul se jistě celé tři dny modlil. Potřeboval si všechno ujasnit. On přece nevěřil, že Ježíš je Bůh, a proto pronásledoval křesťany, a nyní se s Ježíšem sám potkal a slyšel ho. Co to znamená? Děti dostanou papíry a tužky a každý sám napíše Saulovu modlitbu k Bohu. Co asi Bohu řekl, jaké otázky mu položil, na co při modlitbě

přišel ... Poté si modlitby přečteme nahlas.

15. **Etudy:** Děti se rozdělí do skupin a samy vymyslí, jak tento příběh dopadl – co se se Saulem stalo? Zůstal stále slepý? Pokud ne, jak se mu vrátil zrak? Zůstal v Damašku nebo se vrátil? Co udělal? Etudy předvedou ostatním.

16. **Závěr:** Seznámení se skutečným koncem příběhu o příchodu učedníka Ananiáše a navrácení zraku Saulovi i o jeho dalším, nyní už prokřesťanském působení v Damašku a v jiných městech. (přečíst dětem nebo pustit na audio nahrávce).

17. **Reflexe**

Další možností, kterou v Pavlově případě vidím, je dokončit příběh, v němž apoštol Pavel při své druhé misijní cestě v pohanském městě, kde uctívali mnoho bohů, uzdravil chromého člověka a lid ho začal provolávat bohem Diem. Tento příběh lze dětem krátce představit a vést děti k tomu, aby příběh dokončily – jak by se odvíjel, kdyby v téže chvíli nevtrhli do města Židé z jiných měst a nestrhli lid toho města na svou stranu, jak by reagoval Pavel a Barnabáš apod.. Avšak i zde je důležité dětem při závěrečné reflexi ukázat, jak se děj odehrával ve skutečnosti.

Další vhodným příběhem z Pavlova života je jeho cesta lodí do Říma a následné ztroskotání. Příběh můžeme dětem přečíst a vstoupit do role některého z lodníků či kapitána lodi, nebo přímo lékaře Lukáše, který onu děsivou situaci dosti barvitě popisuje. Dále je možné zde nastolit variantu, co by se stalo, kdyby kapitán lodi uposlechl Pavla, nebo kdyby lodníci utekli na záchranném člunu z lodi apod.

ZÁVĚR

Výše uvedený projekt byl mojí prvotinou, v níž vidím nepřeborné množství chyb. Ale z chyb se člověk učí a já si z nich chci vzít ponaučení. Během psaní této práce mi hlavou několikrát probleskla myšlenka nechat tuto pro mě tak novou oblast dramatické výchovy „ladem“, ale vidím v ní tolik příležitostí, možností a inspirace, že by bylo nerozumné odhodit tuto formu práce s dětmi pro pár prvních neúspěchů. Uznávám tedy, že jsem nenaplnila cíl bakalářské práce, kterým byla příprava a realizace projektu s využitím dramaticko-výchovných prvků, přesto se chci v této oblasti dále vzdělávat a zkoušet prvky DV v praxi při práci s Biblí.

Zuzana Jirsová ve své diplomové práci říká, že rozhodne-li se učitel tímto způsobem pracovat, měl by začínat od jednodušších programů, které je schopen zvládnout on i děti. Dále dodává, že učitel, který začíná využívat postupů dramatické výchovy jako prostředku k bližšímu seznamování žáků s literaturou, si podobně jako děti postupně pěstuje vlastní víru v obor, v jeho možnosti a specifika, ve vlastní schopnosti a dovednosti. Rozhodne-li se pak na této cestě setrvat, je pro něho víra v působnost DV spojená s pokorou a vůlí dále pokračovat ve vlastním vývoji velmi důležitá, nezbytná.¹⁹ A tak dramatická výchova je pro mě novým „parketem“, na kterém teprve zkouším své první nesmělé „taneční krůčky“, ale nechci se pro několik prvotních pádů a neúspěchů vzdát, protože dramatická výchova jako výchova zkušenostní v sobě ukrývá velký potenciál – vždyť v dětech (i dospělých) probouzí aktivitu v duševní i tělesné oblasti, nabízí možnost zažít neprožité a vyzkoušet neznámé, vstoupit do nepřeborných i nevšedních situací, umožňuje účastníkům prožít dobrodružství spolu s literárními hrdiny a následně vyjádřit své myšlenky, názory a pocity slovy, gesty, tělem nebo i graficky. A tak člověk nejlépe poznává sám sebe i své okolí, současně odkrývá své možná dosud neprobádané oblasti duše nebo pocity, nachází odpovědi na některé své otázky a mění názory na lidi kolem sebe, jejich reakce a pohledy na svět.

Významnou hodnotou dramatické výchovy je také skutečnost, že je využitelná v mnoha jiných oborech, a je tedy nedílnou součástí vzdělávání a způsobem poznávání i učení. Podstatou a cílem dramatické výchovy je všestranný rozvoj osobnosti, což je také

¹⁹ Jirsová, Zuzana: Dramatická výchova jako cesta k literatuře, str. 49.

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

- *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona.* Ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1991. 1138 s.
- BINKOVÁ, Z. *Náměty Starého zákona v dramatické výchově.* České Budějovice. 2000. 82 s. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.
- BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky. Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy.* Praha: IPOS, 1996. 83 s. ISBN 80-7068-070-9.
- DONEY, M. *Jak k nám přišla Bible.* 1. vydání. Praha: SPN, 1993. 20 s. ISBN 80-9000881-3-9.
- DOWLEY, T. *Školní průvodce Biblií.* Praha: Česká biblická společnost, 1994. s.32. ISBN 80-85810-00-X.
- GABAL, I; VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L. *Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického výzkumu.* Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.
- HENLEYOVÁ, K. *Citlivé vyučování.* Praha: Samuel, 2000. 149 s.
- JIRSOVÁ, Z. *Dramatická výchova jako cesta k literatuře.* Praha, 1997. 68 s. Diplomová práce. Divadelní fakulta Akademie múzických umění v Praze. Katedra výchovné dramatiky.
- KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov.* Praha: SPN, 1995. 855 s.
- MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy.* 2. upravené vydání. Praha: NIPOS, 2007. 199 s. ISBN 978-80-7068-207-4.
- MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy. Zásobník dramatických her a improvizací.* 11. upravené vydání. Praha: Sdružení pro tvořivou dramatiku, 2007. 155 s. ISBN 978-80-901660-9-0.
- MLEJNEK, J. *Dětská tvořivá hra.* 2. vydání. Praha: IPOS, 2004. 150 s. ISBN 80-7068-163-2.
- *Objevujme Bibli.* Ročník 1, sešit 1. Praha: Tim 2,2 o.s., 2003.
- PAVLÁSKOVÁ, E. *Teoretický rámec indexace pohádek.* Praha, 2005. 49 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav

informačních studií a knihovnictví.

- RYRIE, C. Ch. *Základy teologie. Systematický průvodce biblickými pravdami.* Třinec: BIBLOS, 1994. 630 s. ISBN 80-900240-6-8.
- SCHULTZ, J. S. *Starý zákon mluví.* Vídeň: BEE International, 1991.
- *Učíme se spolu.* Ročník 3, sešit 1. Praha: Biblická jednota, 1994.
- ÚJC CSAV. *Slovník spisovného jazyka českého.* (2. nezměněné vydání) Academia, Praha, 1989.
- VALENTA, J. *Hraní rolí ve výchově a vyučování (s hlavním zřetelem k výchovné dramatice).* b.m.: ISV nakladatelství, cca 1970. ISBN 80-85 866-06-4.
- VALENTA, J; KASÍKOVÁ, H aj.. *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou.* Praha: IPOS ARTAMA, 1993. s. 60. ISBN 80-7068-066-0.
- VRIES DE, A. *Vypráví dětem.* Polsko: edice světlo světa, 1985.
- <http://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=predmet&kod=KBIB109>
- <http://stare.signalv.cz/?a=8&id=1280&PHPSESSID=c0778dda0b572f7dc19f94926f193b09>
- [http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Dead Sea Scrolls Map.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Dead_Sea_Scrolls_Map.jpg)
- <http://sewhttkr.home.comcast.net/>
- <http://kruciata.sk/?obsah=1506#27>
- http://www.bible-cz.org/nap_pom/moderatorPodrobne.html
- <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/140073-mytus>

PŘÍLOHA A

BIBLE

Nic tak uctívat Bibli - zabaleno do bílého papíru s mojí adresou a označenými
z ústředí. Bible jako svatá kniha mnohých provází, s označením NEVERA,
NEVĚRY, LENOSTI, LIKNEBNOSTI, SOBECTVÍ, z naší praxe z naší
praxe.

Jestliže jsem byl takhle. Proč? Vždyť víte, jak to bylo? (Já jsem) Za
tímto, jak z vůle děly. Ten dopis ne psal sám Bůh. On ho psal a s hodnou
můžeme být. Byli to lidé, kteří stáli B-ovi hlav. Ten dopis není jenom pro nás. Je
dopis pro nás všechny, i pro mě, i pro vás. B-ovi, co je to za dopis? (Já
jsem) ...

... BIBLE

... Bible je svatá kniha, aby nám byla pomoc, radou, světlem. Ale Bible je svatá
kniha, i když je to tak. A proč? Vždyť na nás má být dopis a na každého je učen
moudrý. Co je to první pravidlo? (Já jsem) NEVERA.

Nevera je to, když něco říkáme. Takže pokud B-ovi uvěříme, není možné, aby k němu
máme do vztahu. Je to něco, co nám pomáhá. Proč? Když je nevěra, ale my věří
máme, tak je Bible je svatá kniha, proto je to věřit moudrý. (Já jsem) ...

... Bible je svatá kniha, protože je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že
je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.
Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha,
která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.

PŘÍLOHY

... Bible je svatá kniha, protože je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.
Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha,
která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.

... Bible je svatá kniha, protože je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.
Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha,
která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.

... Bible je svatá kniha, protože je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.
Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha,
která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká,
že je to kniha, která nám pomáhá. Bible nám říká, že je to kniha, která nám pomáhá.

PŘÍLOHA A

BIBLE

Nutné připravit Bibli - zabalenou do balícího papíru s mou adresou a cizokrajnými známkami. Bible bude ovázaná mnoha provázky s cedulkami NEVĚRA, POCHYBNOSTI, LENOST, LHOSTEJNOST, SOBECTVÍ. (3 tenčí provázky, 2 tlustší provázky)

„Dostala jsem balíček. Přišel z veliké dálky. Víte, odkud mi přišel? (*Děti hádají*) Ze zahraničí? Ještě z větší dálky. Ten dopis mi poslal sám Bůh. On ho diktoval a hodně pisařů ho napsalo. Byli to lidé, kteří slyšeli Boží hlas. Ten dopis není jenom pro mě. Je vlastně pro nás všechny, i pro mě, i pro vás. Už víte, co to je za dopis?“ (*děti odpovídají*)

.... BIBLE ...

(*Požádám jedno z dětí, aby roztrhlo papír a vytáhlo Bibli.*) „Ale Bible je svázaná provázky. Kdo to udělal? A proč? Visí na nich malé štítky a na každém je něco napsáno. Co je na prvním provázku?“ (*Některé z dětí to přečte.*) **NEVĚRA.**

„Nevěra drží Boží slovo zavřené. Takže pokud Bibli nevěříme, není možné, aby k nám mluvila a vlastně ji ani nechceme otevřít. Proč taky, když jí nevěříme. Ale my věřit chceme a víme, že Bible je pravdivá, proto jí také věřit můžeme.“ (*Požádat dítě, aby provázek s cedulkou přestříhlo.*)

„Ale je tu další cedulka s provázkem, díky němuž nemůžeme Bibli otevřít a číst v ní. Zde je napsáno: (*některé z dětí to přečte*) **POCHYBNOSTI.** Také pochybnosti zavírají Bibli. Kdo pochybuje, nemůže slyšet Boží hlas. Co jsou to vlastně pochybnosti? (*děti odpovídají*) Pokud nehodláme pochybovat, o tom, co je v ní napsáno, můžeme přestříhnout další provázek.“ (*někdo další přestříhne provázek*)

„Na další cedulce je napsáno (*dítě přečte*) **LENOST.** Když je člověk líný, nemá chuť Bibli vůbec otevřít, a proto i lenost svazuje tuto Bibli. Lenochy nemám ráda. Takže pokud nechceme být lenošní při čtení Bible, můžeme přestříhnout další provázek.“ (*další dítě přestříhne.*)

„Tuto Bibli drží ještě další 2 provázky. Tlustší než ty předešlé. Na cedulkách je napsáno (*dvě děti přečtou*) **LHOSTEJNOST** a **SOBECTVÍ.** Tyhle dvě věci také zavírají Bibli, a proto mnoho lidí Bibli vůbec nečte. Kdo myslí jenom na sebe, nemá otevřené srdce na to, co mu chce říct Bůh. A k nám v tyto dny Bůh chce mluvit, jelikož my se budeme celé čtyři dny zabývat Bibli a poznávat některé její hrdiny. Pokud vás to ovšem nezajímá a jste vůči Bibli lhostejní, pak se budete tyto čtyři dny přinejmenším nudit. Tak co odstříhneme i tyto provázky?“ (*2 děti přestříhnou provázky.*)

Takže jsme nyní odhodili **NEVĚRU, POCHYBNOSTI, LENOST, LHOSTEJNOST I SOBECTVÍ,** abychom dovolili Bohu, aby k nám mluvil. A On, jak pevně věřím, bude.

PŘÍLOHA B

DOPLNĚNÍ PŘÍBĚHU – AKÁN (podle představ dětí)

„Jeden muž ukradl plášť a truhlu zlata. Pak losovali (asi ze džbánu 4 kostkami černá a bílá). Černou kostku vytáhl muž, který kradl a tím poznali, že to byl on. Zloděje ukamenovali (zabili).“

„Někteří Izraelci rozkradli majetek boží (desátky). Proto dal bůh větší sílu protivníkovi. Museli nejdřív vrátit to, co ukradli a konat pokání a vrátit se k Bohu a důvěřovat mu.“

„Zabili ho (toho, kdo to ukradl). Poslechly Boha a posvětili se. Modlili se, aby jim Bůh odpustil a aby vyhráli příští bitvu. Ukradli drahé věci.“

Zabili ho (toho kdo to ukradl).
Poslechly Boha a posvětili se. Modlili
se aby jim Bůh odpustil a aby
vyhráli příští bitvu. Ukradli drahé
věci.

někteří Izraelci rozkradli majetek boží (desátky).
Proto dal Bůh větší sílu protivníkovi.
Museli nejdřív vrátit to co ukradli a ko-
nat pokání, a vrátit se k Bohu a důvěřovat
mu.

Žlutí (Žlutásci)

PŘÍLOHA C

VZKAZ OD ŠIMONA SVÉ ŽENĚ

Milá ženo,

mám pro tebe smutnou zprávu. Namáhali jsme se s Ondřejem celou noc, ale nic jsme nechytili. Je to už třetí den, kdy se nám ryby vyhýbají. Nemáme co přinést na trh a za co koupit chléb. Jsem opravdu zoufalý. Kéž nám Bůh sešle svou pomoc, jinak nevím, co budeme dělat. Ještě vyperu sítě, vyčistím loď a přijdu domů.

Šimon

DALŠÍ VZKAZ OD ŠIMONA SVÉ ŽENĚ (PODLE DĚTÍ):

MILA ŽENO
PŘY ŠEL ZANÁMI
ŇÁKEJ JEŽIŽ AŘEK-
L ŽE MÁME VIJETNA
MORE A MIJSME VJE
LIA NA JEJNOUJSME
MELIHOJNERIA

Milá ženo zjhmil
se objevil jeden
muž jménem joi
pak rybi šli
na dračku
vydělal jen
7 000 KI

Moje milá manželko,
malá zmina.že máme
spoustu ryb. jak se
to stalo ti povím do-
ma. Já i Ondřej jsme
moc rádi. Sa miláčku.
Simon

PŘÍLOHA D

DOPIS OD SOUSEDA (Nehemjáš):

Vážený pane,

doslechl jsem se, že máte problémy se sousedy, kteří si nepřejí, abyste dům dostavěl. Také prý chcete dělat v domě nějaké divné nezákonné věci. Dokonce chcete chovat ve svém domě divoká zvířata, která budou okolní sousedy děsit a rušit. Proto prý stavíte tak velký dům.

Je-li to pravda, přijďte k nám v pondělí v 10.00 ráno a prodiskutujeme to. Poradíme se. Budu vás čekat v pondělí u nás doma.

S pozdravem

Váš přátelský soused Josef Novák

PŘÍLOHA E

HODNOCENÍ AKCE ROHOZEC – PODZIMNÍ PRAZDNINY 2007 (z pohledu účastníků)

Jméno: *Marika Benešová*

1. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin líbilo?

Velice se mi líbilo dané téma a jeho ucelenost s jasným cílem pro děti i vedoucí. Tohoto cíle se podle mého jasně dosáhlo. Dané téma, které bylo dobře propracováno a vedoucí s ním byli předem i na místě podrobně seznámeni, sedělo jak věkové kategorii dětí, tak bylo krásně napasováno do daného prostředí našeho pobytu, jak konkrétního místa ubytování, dané vesnice, tak i okolí.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o křesťanské téma (akci) a já osobně jsem křesťan, tak jsem ráda, že s námi byl Bůh, jinak by daná akce byla prázdná – bez života.

2. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin nelíbilo?

Mám velice ráda větu: „Kdo nic nedělá, nic nezkazí“ a protože my jsme dělali, i něco jsme pokazili a samozřejmě i já. Program byl pestrý a tak se velice líbil a i se trochu přetáhl námi stanovený čas ukončení a tím pádem i večerky. No a jak to bývá, večerka pro děti neznamena zavřít pusu a spát. Musí si přece vypovídat vše, co za ten den zažily. Takže děti usínaly později, než bych si já představovala.

3. Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci vedoucích?

Velice dobře. velkou zásluhu na tom má především hlavní vedoucí pí Fleková, která daný tým vedoucích dala dohromady.

4. Jak hodnotíte chování dětí a svých družstev, které jste měli na starosti?

Přestože se některé děti před akcí znaly až moc dobře a jiné vůbec, všechny dobře zapadly mezi ostatní. Viděla jsem postupné sblížení, spolupráci a zároveň respektování dětského vedoucího a jeho rozhodnutí. Jsou to samozřejmě děti s různými povahami a způsobem výchovy a tak i zde si ujasňovaly některé vztahy k sobě navzájem i ke mně, jako k vedoucímu družstva. I zde platilo jasně stanovit pravidla (hranice) dětí, aby věděly co mají a nemají dělat a cítily se bezpečně a občas jim je připomenout. Nemusela jsem nijak důrazněji řešit nekázeň, nebo jiné neúměrné chování dětí v družstvu.

5. Co si z toho děti podle vás nejvíc odnesly?

Byl tam i můj syn, který nejvíce vzpomíná na některé kluky, se kterými si na místě tzv. sedl a chtěl by je vidět znovu, na některé, pro něj do té doby neohrané (neznámé), hry, které už stačil naučit své kamarády jak ze školy, tak z Klubu a samozřejmě na duchovní program. Když něco čteme z Bible nebo přijde nějaká situace do života, vzpomene si a říká: „To znám z Rohozce od Koliňáků, dělali jsme na to scénku“ nebo „Že teta říkala, že se to nesmí“...

Dvě děvčata, která s námi byla jen na týdenním táboře zase vzpomínají na společně

spaní a povídání a na úžasnou obrovskou vanu s vířivkou a chtějí jet znovu a aby to bylo zase o Bohu.

Myslím, že si každý odnesl to, co je pro něj vzácné (z těch jakoby „technických věcí“ – her, pokladu, koupání ve vířivce a spaní ve spacáku) a pak také to, že tam byla prima atmosféra způsobená Boží láskou a Jeho přítomností.

HODNOCENÍ AKCE ROHOZEC – PODZIMNÍ PRÁZDNINY 2007
(z pohledu účastníků)

Jméno: *František Flek*

1. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin líbilo?
Že jsme měli odvahu se poprvé pustit do takové akce, pak to, že bylo nakonec dostatek lidí, kteří pomohli. Líbila se mi i skladba dětí i prostředí.
2. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin nelíbilo?
Snad jenom to, že se nám nepodařilo děti nakupat do postelí dřív. Také to, že program byl předimenzovaný.
3. Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci vedoucích?
Velice dobře, neviděl jsem žádný zádrhel. Možná jenom naše sestra hlavní vedoucí toho nemusela mít tolik na starosti, mohla toho více předat.
4. Jak hodnotíte chování dětí a svých družstev, které jste měli na starosti?
Děti byly moc fajn, spolupracovaly. Byl akorát vidět rozdíl, odkud děti přijely. Nejvíce v pohodě byly děti z Trutnova, nejvíce řádily děti z Lysé. Čím to asi bude????
5. Co si z toho děti podle vás nejvíc odnesly?
Určitě vztahy mezi sebou. Pak povzbuzení číst Bibli a nakonec i kus pokladu a pěkně namalované tričko, které rády nosí.

HODNOCENÍ AKCE ROHOZEC – PODZIMNÍ PRÁZDNINY 2007
(z pohledu účastníků)

Jméno: *Věra Onderková*

1. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin líbilo?

Líbilo se mi, že po celou dobu akce byly děti napjaté, jak to dopadne. Líbila se mi pointa hry i to, že se děti učily spolupracovat a taky že to mělo spád.

2. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin nelíbilo?

Málo pomocníků (služebníků) a tudíž velké vyčerpání sil několika jedinců. Myslím, že i s úklidem a jinými věcmi by mohl příště pomoci další dobrovolníci.

3. Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci vedoucích?

Jako dobrou.

4. Jak hodnotíte chování dětí a svých družstev, které jste měli na starosti?

Dobře. Spolupracovaly, pomáhaly si a neshazovaly se.

5. Co si z toho děti podle vás nejvíc odnesly?

Nejvíc – dobrý čas spolu, dobrodružství, legraci a Boží slovo.

HODNOCENÍ AKCE ROHOZEC – PODZIMNÍ PRÁZDNINY 2007
(z pohledu účastníků)

Jméno: *Květa Kazdová*

1. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin líbilo?

Jsem ráda, že se děti mohly blíže seznámit s Biblií.

2. Co se vám na akci Tajemství staré knihy v rámci podzimních prázdnin nelíbilo?

Není nic, co by se mi nelíbilo.

3. Jak hodnotíte vzájemnou spolupráci vedoucích?

Velice dobře

4. Jak hodnotíte chování dětí a svých družstev, které jste měli na starosti?

Jelikož děti byly různého věku, moc mě potěšilo, jak byly k sobě navzájem ohleduplné. Také se mi líbilo, že družstva byla po 6 dětech a tím byl čas se věnovat individuálně každému dítěti.

5. Co si z toho děti podle vás nejvíc odnesly?

Pro děti byly na každý den připravené kvízy, které musely řešit a také musely hledat šifry, které jim pomohly dokončit celý program. Bylo pro mě radostí vidět, s jakým nadšením děti plnily všechny připravené aktivity.

PŘÍLOHA F

FOTOGRAFIE Z AKTIVIT NA TÁBOŘE:

Bakalářské práce se půjčují
pouze prezenčně!

UŽIVATEL

potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou práci

Fleková, R.: Využití dramatických metod při práci s Biblií

využije ve své práci, uvede ji v seznamu literatury a bude ji řádně citovat jako jakýkoli jiný pramen.

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude zapůjčená práce využita	Datum, podpis

